

Centar

EESTI RAKENDUSUURINGUTE
KESKUS CENTAR

Millised väliskeskkonna trendid mõjutavad Politsei- ja Piirivalveameti tegevust pärast eriolukorda?

Metoodikaraport

Laura Kivi
Janno Järve

2022

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Uuringu tellis Politsei- ja Piirivalveamet. Selle läbiviimist rahastati Euroopa Regionaalarengu Fondist programmi „Valdkondliku teadus- ja arendustegevuse tugevdamine (RITA)“ kaudu.

Terminid

Trend – kokkulepitud ajaperioodi jooksul tulevikus tõenäoliselt realiseeruva suunaga areng või selle puudumine.

Määramatus – kokkulepitud ajaperioodi jooksul tulevikus tõenäoliselt toimuv sündmus, mille tulemid ei ole teada.

(Võimalikud) arengud – trendid või määramatused.

Oht – trendist või määramatusest tingitud muutus, mis võib põhjustada olukorra, kus PPA strateegilised eesmärgid ei saa täidetud.

Haavatavus – PPA võimekus ohuga toime tulla.

Risk – ohu väljendus PPA strateegiliste eesmärkide täitumisele, mis võtab arvesse ohu avaldumise tõenäosust, selle mõju suurust ohu realiseerumise korral ning PPA poolt rakendatavaid meetmeid ohu mõjudega toime tulemiseks.

Sisukord

Terminid	3
Sisukord.....	4
Sissejuhatus.....	5
1. Analüüsi eesmärk ja ulatus	6
Eesmärk.....	6
Ajahorisont.....	7
Agregatsioonitasand	7
Kaasatavad osapooled	7
Analüüsi läbiviimise intervall	8
2. Väliskeskkonna arengute hindamine	9
2.1. Üldine lähenemine	9
2.2. Trendide ja määramatuste kaardistamine.....	11
Sissejuhatus.....	11
Kirjanduse põhine trendide ja määramatuste kaardistamine	11
PPA väliste ekspertide sisendi põhine kaardistus	17
PPA siseste ekspertide sisendi põhine trendide ja määramatuste kaardistus	19
2.3. Trendide ja määramatuste hindamine	22
Trendide ja määramatuste ning nendest tulenevate ohtude loendi korrastamine	22
Trendidest ja määramatustest põhjustatud ohu avaldumise tõenäosuse, mõju ja haavatavuste hindamine	25
Kõrge riskiga ohtude välja valimine	33
3. Väliskeskkonna analüüsi tulemuste kasutamine	42
LISAD	43
Lisa 1. Infokiri PPA välistele ekspertidele.....	43
Lisa 2. Infokiri PPA sisestele ekspertidele	44
Lisa 3. Infokiri haavatavuste hindajatele	46
Allikad.....	48

Sissejuhatus

Väliskeskonna analüüsimine tõusis avalikus sektoris strateegilise juhtimise ühe osana esimest korda esile juba 1950. aastatel, kui riigikaitse valdkonnas võeti kasutusele stsenaariumanalüüs. Hiljem muutus erinevate tulevikusituatsioonide läbimängimine järjest olulisemaks ka majandus- ja sotsiaalküsimustes.

Vajadus teha otsuseid ebakindlates oludes on muutnud aastakümnetega järjest põletavamaks. Eriti tugevalt on see esile tõusnud viimase kahe ja poole aasta sündmuste valguses. Koroonakriis koos sellega kaasneva eriolukorraga muutis oluliselt meid ümbritsevat sotsiaalset ja majanduslikku keskkonda. Väliskeskonnast tulenev ebakindlus kasvas taaskord järsult käesoleva aasta talvel Venemaa sõjalise sissetungiga Ukrainasse. Jätkuv Venemaa sõda Ukrainas, sellega kaasnev põgenike laine, energiakriis, jätkuv viirusekriis, aga ka muud tuleviku määramatust suurendavad tegurid hoiavad pikaajalise strateegilise vaate tugevalt pildil. Iseäranis oluline on väliskeskonnas toimuvate sündmuste jälgimine ja tegevusplaani loomine erinevate tulevikustsenaariumite jaoks Politsei- ja Piirvalveametile kui Eesti siseturvalisuse tagajale. Hästi läbi kaalutud tulevikulahendused võimaldavad PPA jätkata tööd kiire ja targa abi pakkumises, õigluse jalule seadmises ja pidavate piiride tagamisel.

Käesoleva töö eesmärk on tutvustada PPA väliskeskonna analüüsi metoodikat ja töövahendeid, mille abil metoodikat kasutada. Metoodikat alusel on võimalik koostada väliskeskonna analüüs, mis annab ülevaate väliskeskonna muutustest ja nende mõjust PPA tegevuskeskkonnale pärast COVID-19 viiruselevikust põhjustatud eriolukorra lõppu.

Raport jaguneb kolmeks peatükiks. Esimeses selgitatakse analüüsi eesmärki ja ulatus. Piiritletakse analüüsi ajahorisont ja üldistustasand ning antakse ülevaade kaasatavatest osapooltest. Teine peatükk selgitab, kuidas väliskeskonna arengute (trendide ja määramatuste) hindamine läbi viia. Esmalt tutvustatakse, kuidas kaardistatakse PPA väliskeskonna olulisemad trendid ja määramatused kirjanduse, PPA väliste ja PPA siseste ekspertide sisendi põhjal. Seejärel antakse ülevaade trendidest ja määramatustest tulenevate ohtude realiseerumise tõenäosuse, ohtude mõju PPA strateegiliste eesmärkidele ja PPA valmisoleku hindamise protsessist. Viimaks kirjeldatakse PPA eesmärkide täitmist enim ohustavate ohtude välja valimist. Kolmandas ehk viimases peatükis selgitatakse lühidalt, kuidas analüüsi tulemusi kasutada.

1. Analüüsi eesmärk ja ulatus

Eesmärk

Selle metoodika alusel läbiviidava analüüsi **eesmärk on tuvastada trendidest ja määramatustest (koondnimega võimalikest arengutest) tulenevad ohud Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) väliskeskkonnas, millel on märkimisväärne mõju PPA strateegia eesmärkide saavutamisele**. Analüüsi tulemused peavad aitama PPAI välja töötada meetmeid, mis vähendaks väliskeskkonnast põhjustatud riske PPA strateegia eesmärkide täitmisele.

PPA strateegia 2030 püstitab 10 alameesmärki, mis on grupeeritud nelja strateegilise eesmärgi¹ alla:

1. Piir peab

- 1.1. Ebaseaduslik riiki sisenemine tõkestatakse Euroopa Liidu välispiiril. Piiriületus on sujuv ja kiire. Eestis ei ole viibimisalusest välismaalasi.

2. Kiire ja tark abi

- 2.1. PPA reageerib eluohtliku sündmuse väljakutsele kiirusega, mis hoiab ära rasked tagajärjed, ning esmareageerija suudab seejuures tõkestada relvastatud äkkründaja.
- 2.2. PPA-l on täielik ülevaade eesti merealadel toimuvast. PPA suudab päästa merehätta sattunute elu ning likvideerida merereostused enne nende rannikule jõudmist.
- 2.3. PPA seirab püsivalt hädaolukorda põhjustada võivaid ohte, kriisi puhkemisel hoiatab ja abistab õigel ajal inimesi ning on kriisis toimepidev.
- 2.4. Isikutuvastus on tõsiskindel. Inimese jaoks on identiteedikandja või autentimisvahendi taotlemine ja kättesaamine mugav. Toetame erasektorit alternatiivsete isikutuvastus- ja allkirjastamislahenduste kasutuselevõtul.
- 2.5. Välismaalase jaoks on staatuse taotlemine lihtne ja mugav. Õiguslik staatus antakse ainult neile välismaalastele, kes tulevad Eestisse õiguspäraste kavatsustega.

3. Õigus on jalule seatud

- 3.1. PPA on süütegude lahendamisel tõhus.
- 3.2. Raske peitkuritegevuse mõju ühiskonnale ja inimestele on vähene.

4. Inimene tunneb ennast turvaliselt

- 4.1. Kogukonnad on turvalised ja elukeskkond ohutu.
- 4.2. Vabatahtlikud on aktiivselt kaasatud turvalisuse tagamisse.

Seega tuleb analüüsi läbiviimisel tuvastada sellised võimalikud arengud PPA väliskeskkonnas, mis mõjutavad märkimisväärselt nende eesmärkide täitmist. **Strateegilise eesmärgi tasand jääb võimalike riskimaandamise meetmete kavandamiseks liiga üldiseks, lähtuda tuleb strateegiliste eesmärkide alla koondatud kümnest (alam) eesmärgist.**

Väljapakutav metoodika on erinev 2021. aastal läbiviidud PPA väliskeskkonna analüüsi² metoodikast, kus fookus oli väliskeskkonna mõjul erinevatele PPA poolt pakutavatele teenustele. PPAI on kümneid erinevaid teenuseid ning nende toimimise tagamine on kindlasti oluline. Samas pole teenused üksüheselt seotud strateegiliste eesmärkidega. Kui analüüsivahend peab kaasa aitama strateegia elluviimisele, siis on

---

¹ Luige, M., Härson, T., Vilbiks, I., Kreek, K. (2019). Politsei- ja Piirivalveameti strateegia. #PPA2030, lk 24-34.

² PPA (2021). Millised väliskeskkonna trendid mõjutavad PPA tegevuskeskkonda? Väliskeskkonna mõjuanalüüs, 17 lk.

asjakohasem viia väliskeskonna analüüs läbi nii, et tähelepanu keskpunktis on strateegilised eesmärgid, mitte vahendid, mida eesmärkide saavutamiseks kasutatakse (teenused).

Ajahorisont

PPA strateegia püstitab eesmärgid aastani 2030. Kuna analüüsi fookus on selle strateegia eesmärkide täitmisel, siis pole otstarbekas kaardistada võimalikke arenguid, mis ilmnevad pärast 2030. aastat.

Kaardistatavate trendide ja määramatuste mõju peaks avalduma 3–5 aasta jooksul ehk keskpikas perspektiivis.

Agregatsioonitasand

Võimalike arengute kaardistamisel peaks fookus olema geograafilises vaates **makrotasandil ehk trendidel, mis haaravad** Eesti riiki tervikuna, meie lähinaabreid, Euroopa Liitu aga ka maailma tervikuna. Maakondlikud, kohaliku omavalituse või mõne konkreetse organisatsiooni tasandi arengud on üldjuhul liiga detailsed.

Trendid ja määramatused, mida analüüsi kaasatakse, ei tohi olla PPA poolt otseselt mõjutatavad. Näiteks pole mõtet kaasata analüüsi trende avastatud kuritegude arvus või rahulolus erinevate PPA teenustega. Sobilikud oleks näiteks elanikkonna vananemine või sõja puhkemine Ukrainas – neid arenguid ei saa PPA mõjutada ja peab kohanema, et strateegiliste eesmärkide täitmine ei satuks ohtu.

Kaasatavad osapooled

Trendide ja määramatuste kaardistamisel mängivad olulist rolli PPA valdkondlikud iseärasused – eeldatavalt pole mitmed PPA vaatest huvipakkuvaid trendikaardistused või andmeallikad, mille põhjal huvipakkuvad arengud välja tuua, avalikult kättesaadavad. Samuti ei pruugi arengud, mis mõjutavad PPA eesmärke, üldse olla koondatud kirjalikesse materjalidesse, olles samal ajal siiski teada erinevates organisatsioonides töötavatele ekspertidele. Seetõttu ei saa arengute kaardistus põhineda ainult avaldatud kirjalikel materjalidel: trendikaardistusse tuleb kaasata lai ekspertide ring.

Võimalike arengute kaardistamisel peab ära kasutama PPA sisest valdkondlikku kompetentsi. Nendeks inimesteks on põhivõimekuste omanikud, kellel on võimalikult lai pilt oma vastutusvaldkonnast ja seda mõjutavatest välistest teguritest. Lisaks tasub kaasata isikuid, kes tegelevad pikemaajalises plaanis ohtudeks ettevalmistamisega ehk kriisireguleerimise bürood, sh hädaolukorra lahendamise plaanide eest vastutavaid isikuid kriisireguleerimise büroos.

Lisaks tuleks trendikaardistuse ekspertide ringi laiendada ka väljapoole PPA-d. Kaaluda võiks järgnevate organisatsioonide ekspertide kaasamist (loetelu on soovituslik ja mitteammendav):

- Kõrgkoolide juures tegutsevad teadurid:
  - Sisekaitseakadeemia
- Kaitsepolitsei³
- Välisluureamet⁴
- Riigi Infosüsteemi amet⁵

---

³ Vaata täpsemalt Kaitsepolitsei ülesannete kohta: <https://kapo.ee/et/content/ulesanded-ja-eesmargid/>

⁴ Vaata täpsemalt Välisluureameti ülesannete kohta: <https://www.valisluureamet.ee/>

⁵ Vaata täpsemalt RIA strateegiliste plaanide kohta: Riigi Infosüsteemi Ameti strateegia 2021–2025.

<https://www.ria.ee/sites/default/files/content-editors/RIA/ria-strateegia-2021-2025.pdf>

- Ministeeriumid:
  - Justiitsministeerium
  - Siseministeerium
- SKA
- Prokuratuur
- Rahapesu andmebüroo⁶
- Swedbank/SEB/LHV
- Eesti Pank
- EMTA
- Transpordiamet
- Keskkonnaamet
- Häirekeskus
- Päästeamet

Analüüsi läbiviimise intervall

Väliskeskond ei pruugi aastaga märkimisväärselt muutuda, kuid pole välistatud, et mõned uued trendid või määramatud siiski ilmnevad või saavad selgemaks. Seetõttu tuleks analüüsi **igal aastal** uuendada. Allpool toodud metoodika on aluseks analüüsi esmakordsele läbiviimisele. Iga-aastane analüüsi uuendamine on võimalik ka lihtsustatud korras vastavalt 3. peatükis (vt „Väliskeskonna analüüsi tulemuste uuendamine“) kirjeldatud juhiste.

---

⁶ Vaata täpsemalt Rahapesu Andmebüroo strateegiliste plaanide kohta: Rahapesu Andmebüroo strateegia 2022-2026. <https://fiu.ee/media/167/download>

2. Väliskeskonna arengute hindamine

2.1. Üldine lähenemine

Käesolevas metoodikas kasutatav lähenemine on **inspireeritud riskihindamise mudelitest**. Metoodika kohaselt **seotakse väliskeskonnas avalduda võiv trend või määramatus selle mõjuga PPA strateegia eesmärkide saavutatavusele. Arvesse võetakse selle avaldumise tõenäosust, mõju suurust trendi või määramatuse realiseerumise korral ning PPA poolt rakendatavaid meetmeid mõjudega toime tulemiseks.**

Tabel 1. Trendist riskihinnanguni

Etapp	Kirjeldus
1. Trend või määramatus	<p>Trend on kokkulepitud ajaperioodi jooksul tulevikus tõenäoliselt realiseeruva suunaga areng või selle puudumine. Määramatus on kokkulepitud ajaperioodi jooksul tulevikus tõenäoliselt toimuv sündmus, mille tulemid ei ole teada.</p> <p>Trendiks võib olla näiteks madala digikirjaoskusega investeerimishuviliste inimeste arvu kasv (nt tulenevalt sellest, et oodatav eluiga kasvab, oodatakse inflatsiooni kiirenemist ning vanemaeliste inimeste digioskused on keskmiselt oluliselt madalamad kui noortel). Määramatuseks on näiteks Vene Föderatsiooni poolt korraldatav võimalik hübriidrännak idapiirile.</p> <p>Trendi või määramatust iseloomustatakse muuhulgas nii avaldumise tõenäosuse kui trendist tulenevate ohtudega.</p> <p>Sama trend või määramatus võib põhjustada mitmeid erinevaid ohte.</p>
2. Oht	<p>Trend või määramatus kutsub esile või võimendab PPA strateegiliste eesmärkide täitmise vaates ohtlike arengute ilmumist PPA väliskeskonnas.</p> <p>Oht on trendist või määramatusest tingitud muutus, mis võib põhjustada olukorra, kus PPA strateegilised eesmärgid ei saa täidetud. Ohuks võib olla näiteks stiimulite kasv investeerimispettuste läbiviimiseks (seostub investeerimisvõimalusi otsivate isikute arvu kasvu trendiga).</p> <p>Edasiste tegevuste planeerimisel on oht keskse tähtsusega, trendid ja määramatused jäävad selleks liiga üldiseks.</p> <p>Oht ilmestatakse muuhulgas avaldumise tõenäosuse (väiksem kui trendi avaldumise tõenäosus, sest ohtu ilmumiseks peab esmalt ilmnema trend) ning mõju hinnanguga.</p> <p>Ohtu mõju PPA strateegiliste eesmärkide saavutamisele hinnatakse eeldusel, et vastumeetmed/tegevuskavad (<i>i.k. contingency planning</i>) puuduvad ja oht realiseerub. Oluline on siinkohal silmas pidada, et oht on tingitud väliskeskonnas toimunud muutusest. Eeldus vastumeetmete puudumise kohta ei tähenda seda, et eeldada tuleks PPA tegevuse täielikku puudumist (ehk maailma, kus PPA ei ole). Ohtu mõju hindamisel tuleks eeldada, et PPA tegevus jätkub sellisel kujul kui enne selle väliskeskonnas toimuvat muutuse ilmsiks tulekut. Teisisõnu, PPA ei astu ühtegi täiendavat sammu</p>

	<p>sellest muutusest tuleneva ohu mõju vähendamiseks või realiseerumise ärahoidmiseks.</p>
<p>3. Haavatavus</p>	<p>Haavatavuse all mõistetakse ja hinnatakse tegureid, mis avaldavad mõju PPA võimekusele ohuga toime tulla.</p> <p>Haavatavus on väga suur, kui PPAI puudub võimekus (töövahendid, personal, oskused, õiguslik alus) ohuga toime tulemiseks ning väga väike, kui PPA olemasolev võimekus on piisav selleks, et ohu mõju täielikult neutraliseerida.</p>
<p>4. Ohu riskitase</p>	<p>Hinnang trendist või määramatusest põhjustatud ohu riskitasemele.</p> <p>Ohu riskitaseme lõplik hinnang võtab arvesse ohu avaldumise tõenäosust ja mõju PPA strateegilistele eesmärkidele, arvestades ka sellega, kui hästi on PPA sellise ohu vastu ette valmistunud.</p> <p>Ohud, mille riskitase on üle kokkulepitud normi, vajavad täiendavat tähelepanu (tuleb välja töötada tegevuskava ning luua võimekus nende avaldumise tõenäosuse või mõju vähendamiseks).</p>

2.2. Trendide ja määramatuste kaardistamine

Sissejuhatus

Trendide ja määramatuste kaardistamine koosneb kolmest osast:

- **Kirjanduse** põhine trendide ja määramatuste kaardistus
- **PPA väliste** ekspertide sisendi põhine kaardistus
- **PPA siseste** ekspertide sisendi põhine kaardistus

Järgnevalt tutvustatakse lähemalt kõiki kolme etappi.

Kirjanduse põhine trendide ja määramatuste kaardistamine

Kirjanduse põhise trendide kaardistamise käigus töötatakse läbi avalikest allikatest kättesaadavad tulevikutrendide kaardistused. Ideaalne raport, mida analüüsi kaasata, vastaks kolmele kriteeriumile:

- oleks tehtud Eesti konteksti arvestades
- lähtuks sellest, et muutused toimuvad 3–5 aasta perspektiivis ja
- oleks sisejulgeolekuvaldkonna spetsiifiline

Kõigile kolmele kriteeriumile vastavat trendikaardistust suure tõenäosusega ei eksisteeri (või on neid väga vähe), mistõttu tuleb kirjanduse otsimisele läheneda veidi laiemal haardega.

Alustada tasub nendest väliskeskonna trendide kaardistustest, mis on tehtud naaberriikide sisejulgeoleku valdkonna jaoks. Selliste raportite leidmiseks tuleks läbi vaadata Põhjamaade (Soome, Norra, Rootsi, Taani) politseiametite kodulehed. Lisaks otsida otsingumootorite abil (nt Google) materjale märksõnadega „*future of policing* [sisesta riigi nimi]“ ja „*trend analysis policing*“. Juhul kui tegemist on mitte-ingliskeelsete materjalidega võivad raportid vajada tõlkimist. Google tõlkimisteenuse kvaliteet on muudest keeltest inglise keelde tõlkimisel aja jooksul märkimisväärselt paranenud, vähemalt esialgse tõlke võiks seetõttu teha *Google translate*'ga.

Lisaks riigipõhiste trendikaardistustele tuleks läbi vaadata ka rahvusvaheliste organisatsioonide raportid (nt Europoli ja Frontexi), mis käsitlevad siseturvalisuse valdkonda.

Kolmandaks peaks läbi töötama need väliskeskonna analüüsid, mis on tehtud Eesti konteksti silmas pidades, kuid pole otseselt mõeldud siseturvalisuse valdkonna sisendiks. Nende hulka kuuluvad nt KAPO aastaraamat, Välisluureameti aastaraamat, aga ka inimarengu aruanne, Eesti Panga ja Rahandusministeeriumi majandusprognosid. Mõnede trendide Eesti konteksti asetamiseks võib olla vajalik Statistikaameti andmestike (nt rahvastikuprognosi) kasutamine.

Põhjalikumad analüüsid ilmuvad enamasti viitajaga. Seetõttu võib uuemate (lähimate kuude jooksul toimunud) arengute kaardistamiseks viidata ka ajakirja- ja ajaleheartiklitele, usaldusväärsematele blogi-postitustele.

Lõpetuseks tasuks tähelepanu pöörata ka rahvusvaheliste megatrendide kaardistustele. Enamasti on need käesoleva ülesande jaoks natuke liiga üldised ja on omavahel kattuvad (käsitledes nt tehisintellekti rakendamist, demograafilisi protsesse jne). Sellele vaatamata võib nendes toodud üldisematest arengutest tuletada konkreetsemaid, valdkonnaspetsiifilisi trende.

Kokkuvõttes on trendide/määramatuste kaardistamiseks kasutatavad allikad toodud Tabel 2.

Tabel 2. Kirjanduse põhise kaardistamise allikate leidmise protsess

Allika liik	Allikate leidmise protsess	Näited
Naaberriikide sisejulgeoleku-valdkonna trendikaardistused/ väliskeskonna analüüsid	1) Naaberriikide sisejulgeolekuasutuste kodulehtedel olevate publikatsioonide listid 2) Googles materjalide leidmine märksõnadega „future of policing [sisesta riigi nimi]“ ja „trend analysis policing“.	<ul style="list-style-type: none"> – College of Policing (2020). Policing in England and Wales Future Operating Environment 2040. – Polis förbundet (2022). Framtidens Polis 2.0. – Bundesministerium für Inneres (2021). Sicher Österreich. Strategie 2025. Vision 2030.
Väliskeskonna analüüsid, mis arvestavad Eesti konteksti	Vastavate organisatsioonide kodulehed.	<ul style="list-style-type: none"> – KAPO (2021). Kaitsepolitsei aastaraamat 2020–2021. – Välisluureamet (2021). Eesti rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas 2021.
Muid Eesti trende kaardistavad allikad	Rahvastikutrendid: Statistikaameti andmebaas (nt Tabel RV088: Rahvastikuprognos 2020-2080). Majanduskeskkonnamuutused: Eesti Panga publikatsioonid (nt Rahapoliitika ja Majandus), Rahandusministeeriumi majandusprognosid.	<ul style="list-style-type: none"> – Statistikaamet (2022). Statistika andmebaas. – Eesti Pank (2021). Rahapoliitika ja Majandus 4/2021
Rahvusvaheliste organisatsioonide raportid, mis käsitlevad siseturvalisuse valdkonda	Vastavate rahvusvaheliste organisatsioonide kodulehtedel.	<ul style="list-style-type: none"> – Europol (2021). European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA) 2021. – Frontex (2022). 2021 in brief.
Megatrendide kaardistused	1) Googles materjalide leidmine märksõnadega „Megatrends in 2021“ 2) suuremate konsultatsioonifirmade (nt PwC, Deloitte, McKinsey) kodulehtedel olevad trendikaardistused	<ul style="list-style-type: none"> – PwC (2016). Five Megatrends And Their Implications for Global Defense & Security. – PMI (2021). Megatrends 2021.
Uusimate arengute kaardistamine	Ajaleheartiklid: nt seadusmuudatuseettepanekute kajastamine meedias	<ul style="list-style-type: none"> – https://www.err.ee/1608488555/valitsus-annab-menetlusse-valistoojousoodustamise-ettepanekud

Iga trendi või määramatuse kaardistamisel täidetakse kõigepealt ära allolev tabel (vt

Tabel 3, toorikuna saab kasutada lisatud Exceli faili Lisa 4).

Tabel 3. Trendikaardistuse koontabeli skeem

Nimetus	Lühikirjeldus	Allikas	Eesti	3–5 aastat	Sisejulgeoleku valdkond

Väljade täitmisel vastatakse järgmistele punktidele:

- **Nimetus** – nimi, millega trendile või määramatusele hiljem viidata.
- **Lühikirjeldus** – lühike kirjeldus sellest, milles trend või määramatus seisneb.
- **Allikas** – viide allikale, kust trendi või määramatuse kirjeldus pärineb ja kust saab selle kohta vajadusel lugeda.

Lõppnimekirja jõudev trend/määramatus peab lisaks vastama kolmele põhitingimusele:

1. **Trend või määramatus peab olema Eesti olusid arvestades oluline.** Juhul kui tegemist on Eesti organisatsiooni poolt tehtud kaardistamisega (nt KAPO aastaraamat), siis on see tingimus enamasti täidetud. Välismaiste kaardistuste puhul tuleb seda eraldi kaaluda.
2. **Trend või määramatus peaks ilmnema 3–5 aasta jooksul.** Mõningate trendikaardistuste ajahorisont on oluliselt pikem ning kui pole põhjust arvata, et trend või määramatus ilmneb PPA strateegia ajahorisondi sees, siis pole enamasti mõtet seda trendikaardistusse kaasata.
3. **Trend või määramatus peab mõjutama sisejulgeoleku valdkonda.** Kui trendi/määramatuse seos sisejulgeoleku valdkonnaga on väga kaudne või puudub sootuks, siis pole seda mõtet kaardistusse lisada.

Juhul kui kõik kolm tingimust on täidetud, siis tuleks kontrollida, kas trend/määramatus kujutab ohtu ka PPA strateegilistele eesmärkidele. Näiteks võib trend küll mõjutada sisejulgeolekut (ja vastata ka ülejäänud kahele tingimusele), kuid ei pruugi otseselt seada ohtu ühegi PPA eesmärgi täitmist (vt näide Tabel 4).

Kui lisaks eelnevalt toodud kolmele tingimusele seab trend/määramatus ohtu ka PPA eesmärkide täitmise, siis arvatakse see lõppnimekirja (vt näide Tabel 4).

Tabel 4. Trendikaardistuse koontabel – näide

Nimetus	Lühikirjeldus	Allikas	Eesti	3–5 aastat	Sisejulgeoleku-valdkond	Millise PPA eesmärgi seab ohtu?	Pääseb edasi
Erasektori ja eraisikute osalus kuritegevuse ennetamisel ja lahendamisel suureneb	Erainvesteeringud kuritegevuse ennetamiseks. Kodanikuliikumised võivad suureneda, kuna tehnoloogilised võimalused selleks aina kasvavad (nt vabatahtlikud võivad otsida oma droonidega kadunud inimesi).	Deloitte (2019)	Jah	Jah	Jah	Ei tekita ohtu ühelegi eesmärgile.	Ei

Suurenev ja reguleerimata inforuum	Libauudised, propaganda, vandenõuteooriad ja kuulujutud mõjutavad avalikku arvamust. Tänu sotsiaalmeediale on lihtsam valeinfot levitada. Eriti oluline on see valimiste, julgeolekukriiside jm poliitiliste sündmuste ajal. Sõnumeid saab paremini personaliseerida, mis omakorda suurendab polariseerumist.	College of Policing (2020)	Jah	Jah	Jah	2.3, 3.1, 4.1	JAH
---	---	----------------------------	-----	-----	-----	---------------	-----

Lõppnimekirja jõudnud trendide kohta tuleb täpsustada trendidest tulenevad ohud ja eesmärgid, mida ohu realiseerumine mõjutab. Selleks täidetakse ära veel kaks välja (vt näide Tabel 5).

- **Eesmärk** – PPA strateegiline eesmärk või eesmärgid, mille täitumine võib trendi või määramatuse avaldumisel ohtu sattuda.
- **Oht** – trendi või määramatuse realiseerumisest tulenevate arengute, mis seavad PPA strateegilise eesmärgi täitumise ohtu, kirjeldus. Ühe trendi või määramatuse all võib kirjeldada mitu ohtu.

Tabel 5. Trendikaardistuse tabeli näide koos ohtudega

Nimetus	Lühikirjeldus	Allikas	Eesmärk	Oht
Suurenev ja reguleerimata inforuum	Libauudised, propaganda, vandenõuteooriad ja kuulujutud mõjutavad avalikku arvamust. Tänu sotsiaalmeediale on lihtsam valeinfot levitada. Eriti oluline on see valimiste, julgeolekukriiside jm poliitiliste sündmuste ajal. Sõnumeid saab paremini personaliseerida, mis omakorda suurendab polariseerumist	College of Policing (2020)	3.1, 4.1	Tänu sotsiaalmeedia kasutamise lihtsustumisele on järjest lihtsam viia läbi pettusi, mis põhinevad valeinfo levitamisel (nt annetuste kogumine sotsiaalmeediaplattformide kaudu).
			2.3	Kriisisituatsioonides (nt pandeemia ajal, hübriidrünnaku järel) on sisejulgeolekuasutustel keeruline viia inimesteni korrektset informatsiooni, nii et see tundub neile usaldusväärne.

Pärast seda, kui lõppnimekirja jäävatest trendidest tulenevad ohud on kirjeldatud, trendid süstematiseeritakse: erinevatest allikatest pärinevad sarnased trendid koondatakse kokku ühe nimetuse alla. Iga trendi alla jäävad ohud tuleb samuti süstematiseerida ja siin tuleb ligilähedaselt sarnased ohud koondada üheks tervikuks.

Lisaks kirjandusest tulenevatele ohtudele võib ohtude nimekirja lisada ka analüüsi läbiviija ekspertteadmistel põhinevaid täiendavaid trende ja neist tulenevaid ohte. Iga ohu kohta tuleks samuti välja tuua ohu kirjeldus ja konkreetne PPA eesmärk, mida oht mõjutab. Lõpliku trendikaardi näidet võib näha Tabel 6.

Tabel 6. Näide trendikaardist

Nimetus	Lühikirjeldus	Allikas	Eesmärk	Oht
Suurenev ja reguleerimata inforuum	Tänu sotsiaalmeediale muutub valeinfo, valede, ähvardamiste, propaganda, vandenõuteooriate ja vihakõne levitamine järjest lihtsamaks ja rohkematel inimestel on see võimalus. Eriti oluline on see valimiste, julgeolekukriiside jm poliitiliste sündmuste ajal. Sõnumeid saab paremini personaliseerida, mis omakorda suurendab polariseerumist. Võimalikud on nii organiseeritud rünnakud ettevõtete ja ametiasutuste kui üksikisikute vastu.	College of Policing (2020), Polis förbundet (2022), Deloitte (2019), Bundesministerium für Inneres (2021)	3.1, 4.1	Tänu sotsiaalmeedia kasutamise lihtsustumisele on järjest lihtsam viia läbi pettusi, mis põhinevad valeinfo levitamisel (nt annetuste kogumine sotsiaalmeediaplatvormide kaudu).
			3.1, 4.1	Järjest suurenev sotsiaalmeedia kasutajate arv võimaldab lihtsamini toime panna ahistamisi, väljapressimisi, koduvägivalda. Inimese vastu multimeediakampaania käivitamine on lihtsam kui kunagi varem.
			4.1	Personaliseeritud sõnumite abil on lihtsam võimendada vastandlike arvamusi. See omakorda võib suurendab vastavate huvirühmade (nt maskivastased, vaksineerimisvastased, abordivastased) poolt korraldatavate meeleavalduste ulatust ja vägivaldsuse astet.
			2.3	Kriisisituatsioonides (nt pandeemia ajal, hübriidrännaku järel) on sisejulgeolekuasutustel keeruline viia inimesteni korrektset informatsiooni, nii et see tundub neile usaldusväärne.

PPA väliste ekspertide sisendi põhine kaardistus

Suhtlemine PPA väliste ekspertidega

Suhtlus trendide ja määramatuste kaardistusse kaasatavate ekspertidega tasub üles ehitada selliselt, et iga eksperdi panus oleks tema igapäevatöö kõrvalt kergesti teostatav. Ekspertide muud töökoormust arvestades ei ole mõistlik paluda neilt pikki trendiloetelusid ning põhjalikke selgitusi nende olemusest ja mõjust PPA eesmärkidele.

Analüüsi kaasatavatelt eksperditelt võiks paluda kaardistada **kuni kolm olulisemat trendi**, millega nad on oma töös või loetud kirjanduses kokku puutunud ning millel realiseerumisel võiks olla märkimisväärne mõju PPA eesmärkide täitmisele. Üks trend võib mõjutada mitut PPA eesmärki ja kui mõjukanaleid on mitu, siis tuleks paluda need välja tuua. Samal ajal tasuks ekspertide võrku hoida võimalikult lai ning võimalusel võiks sarnase ekspertiisiga eksperte olla võrgustikus mitu. See võimaldaks teostada vastandlike hinnangute korral järelkontrolli.

Trendide valikul on eeskätt oluline trendi seos PPA strateegiliste eesmärkidega. Nende kaardistus pole otstarbekas valdkondlikult kitsendada (nt keskendudes ainult sotsiaalsetele või tehnoloogilistele trendidele, mis mõjutavad PPA eesmärkide täitmist).

Ekspertidega tuleks hoida usalduslikku suhet. Trendikirjelduste kogumise etapis tuleks **ekspertidega telefonitsi ühendust võtta (või silmas-silma kohtuda)**, et analüüsi eesmärki ja vajalikkust selgitada. Lisaks võib olla vajalik ekspertidega ühenduse võtmine trendide ja määramatuste läbitöötamise järel, et trendikaardil kirjeldatud täpsustada.

Trendide ja määramatuste kohta andmete kogumine tasuks meetodika edasisel rakendamisel teostada **ajaliselt hajutatult** 3–4 kuu peale. Võrgustikku kuuluvatelt ekspertidelt informatsiooni kogumise, kommunikatsiooni ning tagasiside (nt teabelüngad, sisutäpsustused) vahele peaks jääma võimalikult lühike aeg (mitte üle kahe nädala). Kui kõik eksperdid saadavad info üheaegselt, siis pole see suurema võrgustiku puhul teostatav. Info kogumine võib toimuda kasutades online-küsimustiku platvormi (nt *Limesurvey* keskkonda, mille kohta on eelkodeeritud küsitluse vorm, vt lisatud *Limesurvey* küsitluse struktuurifaili Lisa 5). Tagamaks võimalikult kõrget vastamismäära, tasub küsimustiku edastamise järel võtta ekspertidega telefonitsi ühendust, et rõhutada neile nende antava sisendi olulisust ja vastata täpsustavatele küsimustele.

Andmete kogumise vorm

Trendide ja määramatuste kaardistamiseks tuleb PPA välistel ekspertidel täita eelmises peatükis kirjeldatuga sarnane infokaart. Infokaardil tuleks iga trendi või määramatuse kohta välja tuua:

- **Nimetus** – nimi, millega trendile või määramatusele hiljem viidata.
- **Lühikirjeldus** – lühike kirjeldus sellest, milles trend või määramus seisneb.
- **Allikas** – viide allikale, kust trendi kirjeldus pärineb ja kust saab selle kohta vajadusel lugeda.
- **Eesmärk** – PPA strateegiline eesmärk või eesmärgid, mille täitumine võib trendi või määramatuse avaldumisel ohtu sattuda. Strateegilised eesmärgid tuleks PPA välistele ekspertidele ette anda ja vastamise lihtsustamiseks
- **Oht** – trendi või määramatuse realiseerumisest tulenevate arengute, mis seavad PPA strateegilise eesmärgi täitumise ohtu, kirjeldus. Sisuliselt kirjeldatakse mõjukanalit trendi realiseerumisest PPA strateegilise eesmärgini.
- **Tõenäosus** – hinnang ohu avaldumise tõenäosusele koos lühikese põhjendusega sellele hinnangule.

- **Mõju** – hinnang sellele, kui suur on trendi realiseerumist tuleneva ohu eeldatav mõju strateegilise eesmärgi täitmisele eeldusel, et PPA tegevuses muudatusi ei toimu, koos lühikese põhjendusega sellele hinnangule.
- **Selgitused** – koht, kuhu vajadusel saab kirjutada selgitusi ja kommentaare.
- **Kontaktid** – email ja telefoninumber, mille kaudu on võimalik eksperdiga vajadusel ühendust võtta ja täiendavaid kommentaare või selgitusi küsida.

Infokaardil peab olema piisavalt infot selleks, et hinnata, kas kaardil kirjeldatav trend/määramatus väärrib põhjalikumalt hindamist või mitte.

Võrreldes kirjanduse põhise kaardistusega, on sellele vormile lisatud ohu realiseerumise tõenäosuse ja ohu mõju hinnangud. Olgu mainitud, et siinkohal ei eeldata PPA välistelt ekspertidelt põhjalikke teadmisi erinevate ohtude mõjukanalitest. Pigem on eesmärgiks, et välised eksperdid peaksid erinevate ohtude kirjeldamisel silmas PPA eesmärke ja pakuksid välja ohte, mis vähemalt potentsiaalselt võiks PPA eesmärkidele mõju avaldada. Seega toimivad ohu realiseerumise tõenäosuse ja ohu mõju hinnangud suunava mehhanismina. Teistpidi annavad nii ohu mõju tõenäosuse kui ka mõju ulatuse hinnang analüüsi läbiviijale lisainfo ja kontrollimeetme, et tagada ainult asjakohaste ohtude jõudmise järgmisesse hindamisfaasi. Juhul kui eksperdi poolt pakutavast trendist/määramatusest tulenevad ohud on väga madala ohu realiseerumise tõenäosuse ja mõju hinnanguga, siis on selles etapis võimalik ka trend/määramatus ja sellest tulenevad ohud edasisest analüüsist välja jätta. Siiski tasub mainida, et põhjalikum PPA väliste ekspertide poolt pakutud trendide välistamine võiks toimuda PPA siseste ekspertide sisendi põhjal vastavalt järgmises alapeatükis ära toodud juhiste.

Tõenäosuse ja mõju hinnangud võiksid olla standardiseeritud vastavalt järgmise peatüki tabelitele Tabel 11 ja Tabel 12. Täpsemalt palutakse PPA välistel ekspertidel täita ära alloleva tabeli lahtrid (vt näidist Tabel 7, infokirja PPA välistele ekspertidele Lisa 1 ja lisatud küsitluse vorme Limesurvey ja Exceli formaadis Lisa 5 ja Lisa 6).

Tabel 7. Trendide/määramatuste ja nendest tulenevate ohtude infokaart PPA välistele ekspertidele

Infoväli	Juhis	Valikuvariandid
Nimetus	Märkige nimi, millega trendile või määramatusele hiljem viidata.	Nimetus
Lühikirjeldus	Kirjeldage lühidalt, milles trend/määramatus seisneb.	Lühikirjeldus
Allikas	Märkige viited allikatele, kust trendi/määramatuse kirjeldus pärineb ja kust saab selle kohta vajadusel lugeda.	Allikas
Eesmärk	Millised PPA strateegilised eesmärgid võivad trendi/määramatuse avaldumisel ohtu sattuda?	1.1–4.2
Oht	Kirjeldage trendi/määramatuse realiseerumisest tulenevaid arenguid, mis seavad PPA strateegilise eesmärgi täitumise ohtu.	Oht
Tõenäosus	Andke hinnang selle ohu avaldumise tõenäosusele koos lühikese põhjendusega. NB! Ärge muretsege, kui Te ei oska täpset tõenäosust hinnata. Teie poolt antud esmane hinnang on informatiivne, ohtude lõplik hindamine toimub PPA-siseselt.	Väga väike – väga suur

Tõenäosus põhjendus	<i>Kommenteerige oma antud hinnangut</i>	<i>Põhjendus</i>
Mõju	<i>Andke hinnang, kui suur on selle ohu eeldatav mõju strateegilise eesmärgi täitmisele ohu realiseerumisel, tulenevalt eeldusel, et PPA tegevuses muudatusi ei toimu, koos lühikese põhjendusega sellele hinnangule. NB! Ärge muretsege, kui Te ei oska täpset mõju hinnata. Teie poolt antud esmane hinnang on informatiivne, ohtude lõplik hindamine toimub PPA-siseselt.</i>	<i>Väga väike – väga suur</i>
Mõju põhjendus	<i>Kommenteerige oma antud hinnangut</i>	<i>Põhjendus</i>
Kommentaariid	<i>Kui soovite midagi lisaks selgitada või kommenteerida, siis palun tehke seda siin</i>	<i>Kommentaariid</i>
e-posti aadress	<i>Palun märkige oma e-posti aadress, et saaksime Teiega vajadusel ühendust võtta ja täiendavaid kommentaare või selgitusi küsida.</i>	<i>eesnimi.perenimi@asutus.ee</i>
Telefoninumber	<i>Palun märkige oma telefoninumber, et saaksime Teiega vajadusel ühendust võtta ja täiendavaid kommentaare või selgitusi küsida.</i>	<i>12345678</i>

Kui PPA välistelt ekspertidelt on sisend kogutud, siis tuleb ka need trendid/määramatud ja neist tulenevad ohud süstematiseerida. Väliste ekspertide ja kirjanduse põhise kaardistuse tulemused koondatakse kokku üheks trendide/määramatuste ja ohtude loeteluks. Sealhulgas koondatakse kokku ühe nimetuse alla erinevatest allikatest pärit sarnased trendid/määramatud. Trendid ja määramatud koondatakse ühte tabelisse, süstematiseerides (vajadusel sarnaseid kokku koondades ja kirjeldusi ühtlustades, täpsustades) need nii, et iga trendi alla on koondatud sellest lähtuvad ohud. Kokkuvõttes kujuneb süstematiseeritud trendide/määramatuste loetelu sarnaselt toodud näitele Tabel 6.

PPA siseste ekspertide sisendi põhine trendide ja määramatuste kaardistus

Pärast kirjanduse ja PPA väliste ekspertide sisendi põhise trendide kaardistust toimub täiendav trendide/määramatuste ja nendest põhjustatud ohtude kaardistus. Selle etapi eesmärk on lisaks võimalike puuduolevate trendide ja määramatuste ning nendega kaasnevate ohtude tuvastamisele varasemalt (ekspertide poolt ja kirjanduse põhjal) kaardistatud ohtude valideerimine ehk kinnituse saamine selle kohta, kas niisugused trendid/määramatud võiksid ohustada PPA eesmärgi sellisel moel, nagu kirjeldustes välja tuuakse.

Selleks saadetakse PPA sisestele ekspertidele kokku koondatud trendide/määramatuste ning nendest tulenevate ohtude nimekiri.

Täpsemalt palutakse neil täita Tabel 8 viimased tulbad, eesmärgiga saada vastused järgmistele küsimustele (vt ka infokiri PPA sisestele ekspertidele, mis on toodud Lisas 2 ja Exceli faili toorik tabelist, mida saab kasutada ekspertidele saatmiseks, Lisas 7):

- **Kas kirjeldatud oht on asjakohane?** – Vastus: JAH/EI. Kas arvestades kirjeldatud trendi/määramatust võib näha potentsiaalse ohuna PPA eesmärkidele ohu lahtris ära toodud.
- **Kas oht on seotud õige PPA eesmärgiga?** – Vastus: JAH/EI. Juhul kui vastate EI, siis palun tooge ära õiged eesmärgi numbrid (PPA eesmärgid peavad olema valideerimisülesandega kaasas).

- **Kas trendiga/määramatusega on seotud veel mõni oht, mida ei ole välja toodud?** – JAH/EI. Juhul kui JAH, siis palun täiendage, kirjeldades ohtu järgmises tulbas.
- **Sisesta täiendav oht** – juhul kui vastasite eelnevalt JAH, siis kirjeldage siin täiendav oht.
- **Trend/määramatus ei mõjuta PPA eesmärke olulisel määral** - juhul kui Teile tundub, et trend/määramatus PPA eesmärke ei mõjuta või mõjutab väga vähesel määral, siis palun märkige siia tulpa „X“. Juhul kui märkisite „X“, siis palun põhjendage oma arvamust.
- Juhul kui leiate, et **mõni oluline PPA tegevust mõjutav trend või määramatus on puudu**, siis palun täiendage tabelit lisades sinna ridu.

Eelviimase punkti eesmärk on võimaldada PPA sisestel ekspertidel välistada trende/määramatuse ja ohte, millel nad ei näe seost PPA eesmärkidega. Siiski on mõistlik jätkata selles analüüsi etapis veel võimalikult laia ohtude ringiga ehk kõrvale tuleks jätta need, mille osas ollakse täiesti kindlad, et need PPA eesmärke ei mõjuta. Välja tasub arvata vaid need ohud, mille kohta vähemalt kaks PPA sisest eksperti on leidnud, et need PPA eesmärke ei mõjuta ja toodud on ka asjakohased põhjendused.

Viimase punktina on PPA sisestel ekspertidel võimalik olemasolevatele trendidele/määramatustele lisada veel PPA eesmärkide seisukohast olulisi arenguid, mida ei ole senises kaardistuses.

Tabel 8. Trendide/määramatuste ja nendest tulenevate ohtude valideerimise tabeli näidis

Nimetus	Lühikirjeldus	Eesmärk	Oht	Kas oht on asjakohane?	Kas oht on seotud õige eesmärgiga?	Kas trendiga on seotud veel mõni oht?	Sisesta täiendav oht	Trend/määramatus ei mõjuta PPA eesmärke olulisel määral
				JAH/EI	JAH/EI (kui EI, siis sisesta õige eesmärk)	JAH/EI	Sisesta täiendav oht	Sisesta X, kui kehtib. Kui märkisid X, siis lisa põhjendus.
Suurenev ja reguleerimata inforuum	Tänu sotsiaalmeediale muutub valeinfo, valede, ähvardamiste, propaganda, vandenõuteooriate ja vihakõne levitamine järjest lihtsamaks ja rohkematel inimestel on see võimalus. Eriti oluline on see valimiste, julgeolekukriiside jm poliitiliste sündmuste ajal. Sõnumeid saab paremini personaliseerida, mis omakorda suurendab polariseerumist.	3.1, 4.1	Tänu sotsiaalmeedia kasutamise lihtsustumisele on järjest lihtsam viia läbi pettusi, mis põhinevad valeinfo levitamisel (nt annetuste kogumine sotsiaalmeediaplatvormide kaudu).					
		2.3	Kriisisituatsioonides (nt pandeemia ajal, hübriidrännaku järel) on sisejulgeolekuasutustel keeruline viia inimesteni korrektset informatsiooni, nii et see tundub neile usaldusväärne.					

2.3. Trendide ja määramatuste hindamine

Eelmise etapi eesmärgiks oli tekitada loend trendidest ja määramatustest, mille avaldumise korral on põhjust eeldada, et ühe või enama PPA strateegilise eesmärgi täitmine on ohus.

Selles etapis viiakse läbi trendidest ja määramatustest tulenevate ohtude põhjalikum hindamine ning selgitatakse välja kriitilisema tähtsusega ohud, mis vajavad PPA poolt täiendavate meetmete planeerimist ja täiendava võimekuse loomist. Selleks tuleb:

- korrastada kirjandusest ja ekspertidelt kogutud trendide ja määramatuste ning nendest tulenevate ohtude kirjeldused
- viia läbi trendidest ja määramatustest tulenevate ohtude avaldumise tõenäosuse, mõju ja haavatavuste hindamine
- valida välja trendidest ja määramatustest tulenevad ohud, millest johtuvate riskide maandamiseks on nõutav vastumeetme väljatöötamine või rakendamine.

Trendide ja määramatuste ning nendest tulenevate ohtude loendi korrastamine

Pärast trendide ja määramatuste ning nendest tulenevate ohtude korje läbiviimist tuleb kogutud informatsioon korrastada. Trendide ja ohtude kirjelduste allikad juurest tuleks eemaldada neid välja pakkunud analüütiku nimi ja kontaktandmed või kirjanduse viide, millel trend põhineb. Tasub mainida, et viited kirjandusele tuleks pärast ohtude hindamist ja enne lõppraporti koostamist ohtude juurde tagasi panna. Trende, mida on võimalik kvantitatiivselt hinnata ja mille kohta on võimalik leida arvulist tugimaterjali, võiks seal kus kohane, täiendada illustreerivate arvandmetega.

Selles etapis võib ohud trendidest eraldada. Ohu kirjeldust võib vajadusel täiendada trendi kirjelduses leiduvate elementidega, et see oleks paremini mõistetav (vt nt

Tabel 9). Ohtude kirjelduses esineda võivad ebaselgused tuleb kõrvaldada (vajadusel koguda juurde täiendavat informatsiooni). Kuigi edasises analüüsis toimub ohtude hindamine erinevate PPA strateegiliste eesmärkide kontekstis, siis tasub mainida, et ohtude täielik grupeerimine PPA strateegiliste eesmärkide järgi suure tõenäosusega ei õnnestu ja ei ole ka vajalik. Seda põhjusel, et üks trend või määramatus võib esile kutsuda või võimendada erinevaid ohte, mis omakorda võivad ohustada erinevaid PPA strateegilisi eesmärke.

Ohtude kirjeldused tuleb stiililt ühtlustada. Kirjelduste ühtlustamisel tuleks lähtuda järgmistest põhimõtetest (vt ka

Tabel 9):

- Ohu kirjeldus ei tohiks sisaldada mõju hinnangut, see ei tohiks olla sõnastatud läbi mõju eesmärgile. Selle asemel peaks kirjeldama võimaluste/stiimulite tekkimist või tegevuste lihtsustumist/raskendamist kurjategijate/tavakodanike jaoks.
- Ohu kirjelduses ei tohi olla haavatavuste kirjeldust. Ohu kirjelduses ei tuleks käsitleda PPA võimekust ohuga toime tulla (olemasolevat kava, väljaõpetatud personali, tehnika/varustust, õiguslikke piiranguid), need teemad leiavad käsitlemist haavatavuste hindamise juures.
- Ohu kirjeldus võiks kirjeldada ära muutuste suuna – kas eeldame mõne tegevuse lihtsustumist või raskenemist, mingite juhtumite arvu kasvu või kahanemist ohu realiseerumisel?

Tabel 9. Ohu sõnastuse põhimõtted

Sõnastuse põhimõtted	EI VASTA PÕHIMÕTTELE	VASTAB PÕHIMÕTTELE	Selgitus
Ohu kirjeldus ei tohiks sisaldada mõju hinnangut (otsest mõju eesmärgile)	<p>PPA büroode sulgemise ja digikanalite aktiivsema kasutamise jätkudes ei ole identiteedikandja taotlemine ja kättesaamine vanemaealistele mugav.</p> <p>Vananev elanikkond peab taotlema tähtaja möödudes endale uusi isikut tõendavaid dokumente. Digitaliseerides ja maapiirkondades büroode sulgedes tekib oht, et identiteedikandja taotlemine ja kättesaamine ei ole kõigile mugav. Sotsiaaltöötajate kasutamine dokumentide taotlemisel suurendab ka nende töökoormust ja nad ei jõua seetõttu kõigi abivajajateni.</p>	<p>Surve PPA büroode sulgemiseks ja digikanalite aktiivsemaks kasutamiseks muudab PPAGA suhtlemise vanemaealiste jaoks keerulisemaks.</p> <p>Vananev elanikkond peab taotlema tähtaja möödudes endale uusi isikut tõendavaid dokumente. Digitaliseerimine ja maapiirkondades büroode sulgemine viib PPAGA suhtlemise vanemaealistele vähem harjumuspärastesse kanalitesse. Sotsiaaltöötajate kasutamine dokumentide taotlemisel suurendab ka nende töökoormust ja nad ei jõua seetõttu kõigi abivajajateni.</p>	<p>Esimeses lahtris toodud kirjelduses on juba öeldud ära hinnang eesmärgile 2.4. Eesmärk 2.4 sätestab, et „Inimese jaoks on identiteedikandja või autentimisvahendi taotlemine ja kättesaamine mugav.“ Ohu esialgses sõnastuses on öeldud, et „... ei ole identiteedikandja taotlemine ja kättesaamine vanemaealistele mugav.“ Sellega on ohu kirjelduses juba ära öeldud mõju eesmärgile. Parem on sõnastada ohu kirjelduses tegevuste lihtsustumist/raskendamist tavakodanike/ kurjategijate jaoks, antud näites „...viib PPAGA suhtlemise vanemaealistele vähem harjumuspärastesse kanalitesse.“</p>
Ohu kirjelduses peaks vältima haavatavuse kirjeldamist	<p>Andmete hulga ja müra kasv raskendab ohtude seiramist ja õigel hetkel reageerimist.</p> <p>Üha enam tekib digitaalseid andmeid (5G, IoT, sotsiaalmeedia, OSINT andmed, avalikus ruumis kaamerad, isesõitvad sõidukid), mida peab suutma monitoorida, töödelda ja analüüsida, et ohte ennetada ja tõkestada ning reageerida. Lisaks peab suutma hinnata andmete kvaliteeti, mis teatud juhtudel on madal. PPA ei suuda adekvaatselt aru saada ohtudest, õigel hetkel reageerida, kuna andmeid on palju ja müra suur ja puudub vajalik andmeanalüüsivõimekus ning seadusandlus ei võimalda andmeid kasutada.</p>	<p>Andmete hulga ja müra kasv raskendab ohtude seiramist ja õigel hetkel reageerimist.</p> <p>Üha enam tekib digitaalseid andmeid (5G, IoT, sotsiaalmeedia, OSINT andmed, avalikus ruumis kaamerad, isesõitvad sõidukid), mida peab suutma monitoorida, töödelda ja analüüsida, et ohte ennetada ja tõkestada ning reageerida. Lisaks peab suutma hinnata andmete kvaliteeti, mis teatud juhtudel on madal.</p>	<p>Ohu kirjelduses ei tohiks anda hinnangut PPA võimekusele ohuga toime tulla (sh PPA inim- ja tehnilised ressursid, kavad ja õiguslik raamistik). Vasakpoolses kirjelduses on öeldud, et „... puudub vajalik andmeanalüüsivõimekus ning seadusandlus ei võimalda andmeid kasutada“. Parem on kirjeldada vaid tekkivaid muutusi ja jätta haavatavuse kirjeldused ohu kirjeldustest välja. Vastasel juhul on ohu kirjelduses juba ette antud nii mõju eesmärgile (st kui puudub vajalik võimekus, siis järelikult eesmarke ei saavutata ja mõju on suur) kui ka haavatavusele (puudub vastav võimekus, st haavatavus on kõrge).</p>

<p>Ohu kirjeldus võiks kirjeldada muutuste suunda</p>	<p>Rahandus (sh kuritegelike rahavoogude) liigub fintech sektorisse.</p> <p>Rahavood, sh kuritegevusega seotud rahavood (kriminaaltulu ja rahapesu), liiguvad fintech sektorisse. Nende juhtumite tuvastamine ja nende vastu võitlemine võib olla keerukas. Raske on tuvastada, kes on rahavooge liigutanud ja kust algne tulu pärineb, kuna virtuaalvääringute kasutamine teeb rahavoogude jälitamise keerulisemaks. Seetõttu võib kasvada finantskuritegude arv ja keerukus.</p>	<p>Rahanduse (sh kuritegelike rahavoogude) liikumine fintech sektorisse muudab finantskuritegude toime panemise lihtsamaks.</p> <p>Rahavood, sh kuritegevusega seotud rahavood (kriminaaltulu ja rahapesu), liiguvad fintech sektorisse. Nende juhtumite tuvastamine ja nende vastu võitlemine võib olla keerukas. Raske on tuvastada, kes on rahavooge liigutanud ja kust algne tulu pärineb, kuna virtuaalvääringute kasutamine teeb rahavoogude jälitamise keerulisemaks. Seetõttu võib kasvada finantskuritegude arv ja keerukus.</p>	<p>Esimene ohu kirjeldus ei kirjelda ära muutuste suunda ehk kas kurjategijate ja/või tavakodanike jaoks muutub mingit sorti tegevus lihtsamaks või keerulisemaks. Teises ohu kirjelduses on täpsustatud, et finantskuritegude toime panemine muutub lihtsamaks.</p>
--	---	--	--

Lisaks eelnevalt toodud põhimõtetele tasuks mõelda ka sellele, kui detailsed ohukirjeldused peaksid hindamiste faasi jõudma. Ühelt poolt ei tohi ohukirjeldus jääda liiga üldiseks, et on raske aru saada seosest ohu realiseerumise ja eesmärgi vahel. Samas ei tohi ohukirjeldus olla nii täpne, et hindajatele ei jää võimalust ohtu hinnata, vaid ainult toodud kirjeldusega nõustuda või sellele vastu olla. Näiteks võib kujutada ette erineva detailsuse astmega ohu sõnastusi:

1. Maailm digitaliseerub.
2. Rahavood liiguvad *fintech* sektorisse.
3. Kuritegevusega seotud rahavood (kriminaaltulu ja rahapesu) liiguvad *fintech* sektorisse.
4. Rahanduse (sh kuritegelike rahavoogude) liikumine *fintech* sektorisse muudab finantskuritegude toime panemise lihtsamaks.
5. Rahanduse (sh kuritegelike rahavoogude) liikumisel *fintech* sektorisse suureneb aastas toime pandud finantskuritegude arv 20% võrra ja PPA suudab lahendada vaid 50% lisanduvatest finantskuritegudest.

Toodud näidetest on 1. puhul väga palju määramatust, mille hindaja peab ise täitma ehk leidma seose toodud arengu ja eesmärgi 3.1 („PPA on süütegude lahendamisel tõhus.“) vahel. Järk-järgult muutuvad kirjeldused järjest täpsemaks. Viiendas näites on juba väga täpselt toodud mõju PPA strateegilisele eesmärgile. Selline sõnastus ei jäta hindajale väga palju valikuvabadust ohu mõju hindamisel. Teisisõnu sisaldab see kirjeldus juba infot, mida loodame saada hindajatelt. Kui oht ja selle mõju on nii täpselt teada, siis pole seda mõtet hindajatele hindamiseks esitada – tuleks hakata kohe välja töötama vastumeetmeid.

Ohu hindamise faasi jõudvad ohud võiksid üldjuhul olla sõnastada neljanda näite täpsusastmega. Kokkuvõttes peaks hindamise faasi jõudva ohu kirjeldus olema piisavalt täpne, et on võimalik näha seost ohu realiseerumise ja eesmärgi ohtu sattumise vahel, kuid ei tohiks ette ära määrata täpset mõju eesmärgile.

Trendidest ja määramatustest põhjustatud ohu avaldumise tõenäosuse, mõju ja haavatavuste hindamine

Sissejuhatus

Trendist või määramatusest tulenevate ohtude riskitaseme hindamine koosneb käesolevas metoodikas järgmistest komponentidest:

- Trendi või määramatuse ning sellest tuleneva ohu realiseerumise tõenäosuse hindamine
- Ohu realiseerumise mõju hindamine PPA eesmärkidele
- Haavatavuse tuvastamine, kirjeldamine ja hindamine
- Ohu riskiastme määratlemine

Hindamisharjutuse läbiviimiseks tuleb PPAs koostada hindajate meeskond. Ohtude hindamist soovitame läbi viia kahes etapis:

1. Ohtude realiseerumise tõenäosuse ja ohu mõju hindamine
2. Haavatavuse hindamine ohtude suhtes

Peamiseks eeliseks ohtude kahes etapis hindamisel on võimalus esimese etapi jooksul ja pärast seda ohu kirjeldusi ühtlustada ja täiendada. Ühelt poolt annab see analüüsi läbiviijale võimaluse konsulteerida vajadusel veel korra majasiseselt erinevate teemade asjatundjatega. Teisalt on seminaris osaleval ekspertgrupil võimalik küsida täiendavaid küsimusi ohu olemuse kohta ja olla järgmises etapis haavatavuse hindamiseks paremini ettevalmistunud. Lisaks võib ohu parameetrite ning haavatavuse hindamine ühes seminaris piiratud ajaraamistiku tõttu osutada keeruliseks. Toome

siiski välja, et juhul kui analüüsi läbiviijad eelistavad hinnata ohu realiseerumise tõenäosust ja mõju ning ohust tulenevat haavatavust ühes seminaris, siis ei ole see käesoleva metoodikaga vastuolus.

Haavatavuste hindamise etappi kaasatavate ohtude ringi võib analüüsi lihtsustamiseks kitsendada. Sellisel juhul võib pärast ohu realiseerumise tõenäosuse ja ohu mõju hindamist kaasata haavatavuste hindamisse vaid need ohud, mille riskitase enne haavatavuse hindamist on suur või väga suur.

Mõlema etapi hindajate meeskonnad võiksid sisaldada asjakohaste põhiteenuste omanikke. Hindamisse võiks kaasata ka kriisireguleerimise büroo eksperdid. Kuna oluline on hinnata ohtude mõjusid erinevatele PPA alameesmärkidele, siis tasub ka seminarid üles ehitada alameesmärkide põhiselt. Üheks võimalikuks lahenduseks on koondada ohud kokku 5 seminariks, vastavalt alameesmärgid 1.1, 2.1–2.3, 2.4–2.5, 3.1–3.2 ja 4.1–4.2 (vt alameesmärke täpsemalt ptk 1). Igas seminaris hinnatakse vaid neid ohte, mis seavad potentsiaalselt ohtu selle seminari fookuses oleva alameesmärgi saavutamise. See võimaldab kaasata igasse hindamiseminari alameesmärkidega kõige enam seotud põhiteenuste omanikud.

Hindamismeeskondade iga-aastane koosseis sõltub hetkel kehtivast organisatsiooni ülesehitusest, kuid võiks praegu kehtiva struktuuri põhjal kaasata allolevaid üksusi ja ametikohti (vt Tabel 10).

Tabel 10. Ohu realiseerumise tõenäosuse, ohu mõju ja haavatavuse ohu kontekstis hindajate meeskonna koosseis

<p>1.1. alameesmärk Piirihaldusbüroo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Piiri valvamise teenuse omanik • Piirikontrolli teostamine teenuse omanik • Migratsioonijärelvalve teenuse omanik 	<p>2.1–2.3 alameesmärgid Valmisoleku ja reageerimise büroo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Patrulltöö teenuse omanik • Eriüksuse ja kiirreageerimise teenuse omanik • SAR teenuse omanik
<p>2.4–2.5 alameesmärgid Identiteedi ja staatuse büroo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Isikutuvastuse teenuse omanik • Õigusliku staatuse määratlemise teenuse omanik • Isikut tõendavate dokumentide väljaandmise teenuse omanik • Rahvusvahelise kaitse määratlemise teenuse omanik 	<p>3.1–3.2 alameesmärgid Ennetuse ja süüteomenetluse büroo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kogukonnaga seotud süütegude lahendamise teenuse omanik • Liiklusjärelvalve teenuse omanik • Raskete peitkuritegude avastamise teenuse omanik • Isikute otsimise teenuse omanik • Tunnistajakaitse ja varitegevuse teenuse omanik
<p>4.1–4.2 alameesmärgid Ennetuse ja süüteomenetluse büroo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Piirkondliku politseitöö teenuse omanik • Rannikuvalve teenuse omanik • Vabatahtlike kaasamise teenuse omanik • Tegevus- ja relvalubade väljaandmise teenuse omanik 	<p>Lisaks iga alameesmärgi all toodud põhiteenuste omanikele võiks olla igasse hindamiseminari kaasatud:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kriisireguleerimise büroo eksperdid, kes vastutavad hädaolukorra lahendamise plaanide (HOLP) eest. • Ohu tõenäosuse ja mõju hindamise seminaris vastavalt alameesmärgile ka isikuid rakendustasemelt, nt 3.1–3.2 seminaris teenuse omaniku poolt soovitatud uurija, kes aitab hinnata ohte menetlusele.

Nii ohu realiseerumise tõenäosuse, ohu mõju kui PPA haavatavuse hindamine ohu kontekstis tasub läbi viia kahes etapis:

- Ekspertid vaatavad individuaalselt läbi trendide ja ohtude loendi ning annavad selle põhjal hinnangud ohtude avaldumise tõenäosustele ning ohu mõjule või PPA haavatavusele selle ohu kontekstis.
- Pärast individuaalsete hinnangute läbitöötamist viiakse läbi valideerimisseminar, kus individuaalsed hinnangud läbi arutatakse ning jõutakse lõpphinnanguni.

Valideerimisseminari läbiviimisel võetakse aluseks individuaalsed hinnangud. Individuaalsed hinnangud arutatakse läbi eesmärgiga jõuda konsensuseni. Juhul kui erinevate ekspertide antud hinnangud jäävad erinevaks, siis väikese erinevuse puhul lähtutakse kõrgemast hinnangust. Sellisel juhul ollakse ohuks ette valmistudes võimalikult ettevaatlikud ehk iga oht satub võimalikult kõrge riski kategooriasse. Juhul kui erinevused jäävad väga suureks, siis tõstetakse teema ajutiselt kõrvale ja suunatakse täiendavasse analüüsi. Valideerimisseminari oluline osa on hinnangu valimise põhjendus. Hindaja peaks suutma välja tuua kas senise trendi, väliskogemuse, ajaperspektiivi või muu põhjuse, millel hinnang põhineb.

Nii individuaalset hindamist kui valideerimisseminari on ajalisi raame arvestades ja ka hindajate erinevat profiili silmas pidades mõistlik korraldada PPA eesmärkide kaupa (nt kõik neli eesmärki eraldi seminarina või ka lisaks rohkemate alameesmärkidega eesmarke mitmeks grupiks rühmitades). Tuleb arvestada sellega, et ühe valideerimisseminari kestuse mõistlik pikkus on (koos pausidega ja seminari korraldust tutvustava sissejuhatusega) kuni 3,5 tundi. Juhul kui kõiki ettenähtud ohte ei suudeta ühe seminari jooksul läbi analüüsida, siis tuleb leppida kokku aeg täiendavaks seminariks.

Ekspertgruupiintervjuude tehniline kirjeldus

Valideerimisseminar viiakse läbi ekspertgruupiintervjuuna. Optimaalseks grupi suuruseks, mille korral kõigil on võimalik sõna saada, on ca 6 inimest grupis. Gruupiintervjuu maksimaalseks kestuseks ilma pausideta on kuni 1,5 tundi. Koos vahepealsete pausidega (15–30 minutit) võib gruupiintervjuu kesta maksimaalselt 3,5 tundi.

Ekspertgruupi kokku kutsumist tuleb alustada vähemalt kuu aega enne seminari toimumist. Kõige eesmärgipärasem on pärast kirjaliku kutse saatmist võtta telefonitsi ühendust kutsele mitte vastanutega ja uurida nende osalemisvõimaluste ning vajadusel võimalike asendajate kohta. Materjalid seminari eelseks individuaalseks hindamiseks tuleb edastada osalejatele vähemalt kaks nädalat enne seminari. Üks päev enne seminari toimumist tuleks saata meeldetuletav e-kiri või helistada ekspertidele, et ekspertgruupi toimumise aega ja kohta meelde tuletada.

Ekspertgruupiintervjuu peaks toimuma hästi valgustatud ja õhutatud ruumis. Ruum peaks olema varustatud tehniliste vahenditega, mis võimaldavad osaleda ka distantsilt hübriidkoosoleku vormis (kaamera, kõlar). Lauad ja toolid peaksid asetsema ruumis selliselt, et kõik kohalolijad näeksid üksteist ja tunneksid ennast vestlemiseks mugavalt.

Gruupiintervjuude tulemusena valmivad lõplikud hinnangute failid, kus on toodud hinnangud ja hinnangute põhjendused. Selleks, et kokkuvõtete koostamine oleks lihtsam, võiks ekspertgruupis toimuva salvestada. Kindlasti tuleks eksperte salvestamisest eelnevalt teavitada. Kehtib ka reegel, et seminaridest tehtud kokkuvõtted on anonüümsed ja hinnanguid ei seostata konkreetsete isikutega.

Valideerimisseminari toimimiseks on väga oluline tagada, et valideerimisseminaril osalevad eksperdid oleksid ohud eelnevalt individuaalselt läbi töötanud. Ekspertidele tuleks individuaalselt hindamiseks tagada piisav ajavaru ja vajadusel selgitada ka individuaalselt hindamisülesande sisu ja olulisust.

Ohu realiseerumise tõenäosus

Ohu realiseerumise tõenäosuse hindamise aluseks on CIRAMi metoodikas välja pakutud lahendus (vt Tabel 11), mille skaala on kohandatud üldisemaks. Ohu hindamisel tuleks hinnata trendi/määramatuse realiseerumise tõenäosuse ning ohu avaldumise tõenäosuse korrutist (kui trend/määramatus realiseerub 50% tõenäosusega ning trendi realiseerumisel realiseerub oht omakorda 50% tõenäosusega, siis tuleks tõenäosuseks arvestada 25%). Ohu realiseerumise tõenäosuse hindamisel tuleb arvestada ajaperspektiiviga ehk kui tõenäoline on, et kirjeldatud oht realiseerub 3–5 aasta jooksul. Juhul kui oht on juba realiseerunud, siis tasub kaaluda, kas ohus kirjeldatud trend jätkub lähiaastatel ehk tuleb pöörata tähelepanu olukorra muutumisele võrreldes hetkeseisuga 3–5 aasta pärast valitseva olukorraga.

Tabel 11. Ohu võimalikkuse hindamise sõnavara ja astmestik

Ohu realiseerumise tõenäosus	Ohu realiseerumise tõenäosus (alternatiivne sõnastus)	Tõenäosuse määr	Tõenäosuse sõnaline kirjeldus
Väga suur	Kindel või peaaegu kindel	95% ja rohkem	Kindlasti, toimub, praktiliselt kindel, väga võimalik
Suur	Tõenäoline	75%	Võimalik, tõenäoline, usutav.
Keskmine	Võrdsed võimalused	50%	Võrdne võimalus, keskmine tõenäosus.
Väike	Ebatõenäoline	25%	Vaevalt, vähene tõenäosus, kaheldav.
Väga väike	Peaaegu võimatu või täiesti võimatu	5% ja vähem	Võimatu, praktiliselt võimatu, väga väike võimalus.

Allikas: Frontex (2013). Ühine integreeritud riskianalüüsi mudel. Kokkuvõtlik ülevaade. Viitenumber 17600 / 2013 et, lk 7, autori kohandatud.

Ohu mõju

Ohu mõju hindamisel tuleb kirjeldada kui palju mõjutab oht PPA strateegia eesmärki. Ohu mõju hinnatakse ohu tõenäosusest eraldi ehk **mõju hindamisel eeldatakse, et oht realiseerub. Ühtlasi tuleb ohu mõju hinnata eeldusel, et PPA ei astu samme selle realiseerumise tõenäosuse või mõjude ulatuse vähendamiseks** (PPA valmisolekut käsitletakse haavatavuste juures). Teisisõnu tähendab see seda, et ohu mõju eesmärkidele hinnatakse eeldusel, et PPA jätkab oma igapäevast tegevust ja ei tee midagi täiendavat selleks, et seda mõju vähendada või ohu realiseerumist ära hoida.

Ohu mõju hindamine toimub konkreetse alameesmärgi kontekstis. Ohu mõju hindamine tugineb eksperthinnangule (vt hindamismeeskonna täpset kirjeldust Tabel 10). PPA strateegilised eesmärgid ja nende alla kuuluvad alameesmärgid on laiapõhjalised ja hõlmavad endas mitmed tahke. Näiteks alameesmärk 1.1 „Ebaseaduslik riiki sisenemine tõkestatakse Euroopa Liidu välispiiril. Piiriületus on sujuv ja kiire. Eestis ei ole viibimisalusetat välismaalasi.“ koosneb kolmest erinevast tahust. Mõju hindamisel tuleks kaaluda kuidas mõjutab ohu realiseerumine kõiki kolme alameesmärgi tahku.

Seetõttu on mõistlik hinnata ohu mõju otse alameesmärkide täitmisele.⁷ Täpsemalt võiks ohu mõju väljendada vastavalt allpool kirjeldatud tabelile (vt Tabel 12, vt ka ekspertidele saadetava Exceli tabeli toorikut Lisas 8).

Tabel 12. Ohu mõju väljendamine

Mõju suurus	Oht mõjutab PPA strateegia eesmärgi täitmist...
Väga suur	...väga olulisel määral
Suur	...olulisel määral
Keskmine	... mõningal määral
Väike	...vähesel määral
Väga väike	...väga vähe või ei muutu

Ohu mõju hindamisel tasub eksperdil lähtuda sellest, kas ohu realiseerumisel kasvab mingit liiki süütegude hulk (kvantiteet) ja kas lisanduvad süüteod on oma olemuselt keerukamad (kvaliteet). Süüteo keerukuse täpne sisu sõltub siinkohal sellest, millisele eesmärgile mõju hinnatakse. Näiteks kaaludes mõju eesmärgile 4.1 („Kogukonnad on turvalised ja elukeskkond ohutu.“) on ka paaril lisanduval vägivallakuriteol või inimohvritega lõppeval juhtumil suur mõju inimeste turvatundele samas kui paari lisanduva pettusjuhtumi mõju ei ole väga suur. Samas võib sotsiaalmeedia kasutamisest tulenevate pettusjuhtumite hulga ka tagasihoidlik kasv oluliselt suurendada süütegude lahendamise keerukust (nt juhul kui süütegude toimepanijad asuvad välismaal) ja seetõttu võib mõju olla eesmärgile 3.1 („PPA on süütegude lahendamisel tõhus.“) suur.

Hindamise lihtsustamiseks võib kaaluda tulevikus hinnangute täpsemat sisustamist. Selleks tuleks iga alameesmärgi kontekstis sõnastada kõigi mõju suuruste tasemete hinnangute kirjeldused ehk iga alameesmärgi jaoks tuleks sõnastada millisenähtakse suures/keskmises/väikeses mahus läbikukkumist eesmärgi täitmisel.

Haavatavus

Haavatavus näitab, kuiõrd valmis on PPA ohu realiseerumise korral sellega toime tulema nii, et PPA eesmärgid saavad täidetud.

Haavatavust peavad hindama eksperdid, kellel on hea ülevaade PPA võimekustest (vt hindamismeeskonna täpset kirjeldust Tabel 10). Haavatavuse analüüs viiakse läbi iga ohu kohta eraldi. Hinnangute andmisel tuleks läheneda igale ohule selle spetsiifikast lähtuvalt. Seda on enamasti küllaltki keeruline teha ning selline võimekus tekib eeldatavalt pikema aja vältel. Lähtepunktina võib kasutada lähenemist, kus valmisolek koosneb neljast erinevast tahust:

- Plaani olemasolu – kava ehk teadmine sellest, mida ja kes peab tegema selleks, et ohuga toime tulla.
- Õiguslike vahendite olemasolu – puuduvad õiguslikud takistused ohuga toimetulemiseks.

⁷ Alameesmärgi täitmise hindamise alternatiivseks lahenduseks oleks hinnata ohu mõju alameesmärgi mõõdikutele. Samas eeldab see, et mõõdikud on piisavalt laiapõhjalised, et nad hõlmaksid kõiki kirjeldatud alameesmärgi komponente (nt mõõdik „Keskmine ooteaeg piiril“ hõlmab alameesmärgi 1.1 „Ebaseaduslik riiki sisenemine tõkestatakse Euroopa Liidu välispiiril. Piiriületus on sujuv ja kiire. Eestis ei ole viibimisalusega välismaalasi.“ vaid osaliselt). Vastasel juhul võivad hindajad sattuda segadusse ja osa neist hinnata vaid mõõdiku muutust (meie näites ooteaja muutust piiril), samas kui teine osa peab silmas kogu eesmärgi tervikuna (nii ebaseaduslikku riiki sisenemise tõkestamist, sujuvat piiriületust kui viibimisalusega välismaalaste puudumist). Arvestades mõõdikute väljatöötamise käimasolevat protsessi ja eesmärgi tervikmõõdikute puudumist, tasub hinnata ohu mõju otse alameesmärkidele.

- Väljaõpetatud personali olemasolu – PPA käsutuses on piisavalt ohuga toimetulemiseks välja õpetatud personali.
- Tehnika/varustuse olemasolu – olemas on varustus/tehnilised seadmed, mis on vajalikud selleks, et ohuga toime tulla.

Haavatavuse hindamiseks tuleks mõelda iga eelnevalt loetletud haavatavuse komponendi peale ning hinnata seda skaalal valmisolek ohuga toimetulekuks: „Puudub täielikult“ – „Puudujääke ei ole“ (vt Tabel 13 ja Tabel 15).

Tabel 13. Haavatavuse hindamise skaala

Haavatavus	Valmisolek ohuga toimetulekuks
Väga suur	Puudub täielikult
Suur	Suured puudujäägid
Keskmine	Mõningased puudujäägid
Väike	Väikesed puudujäägid
Väga väike	Puudujääke ei ole

Näide haavatavuse hinnangute kvantifitseerimise kriteeriumitest

Hindamise lihtsustamiseks tulevikus võib kaaluda ka haavatavuse hinnangute täpsemat sisustamist. Hinnangu andmisel võib abivahendina kasutada eeldatavat valmisoleku loomise aega (vt Tabel 14). Tabelis toodud ajad (1 nädalast 6 kuuni) on näitlikud ja universaalset reeglit hinnangute sisustamiseks ei ole. Tuleb arvestada ka sellega, et sobilik võimekuse loomise aeg võib ohtude lõikes erineda – mõne ohu korral on 6-kuuline ajakulu võimekuse loomiseks tõenäoliselt täiesti sobilik, samas kui teise puhul on ka 1 kuu väga suur probleem. Kokkuvõttes tuleks täpsed küpsemad kriteeriumid PPA siseselt kokku leppida.

Tabel 14. Haavatavuse hinnangute kvantifitseerimine

Haavatavus	Eeldatav võimekuse loomisele kuluv aeg
Väga suur	Üle 6 kuu
Suur	6 kuud
Keskmine	1 kuu
Väike	1 nädal
Väga väike	Valmisolek on olemas

Iga haavatavuse hinnanguga peab kaasas käima põhjendus, mis annab lugejale piisava selguse selle kohta, miks haavatavust sellisel moel hinnati (vt näide Tabel 15, infokiri eelhindamiseks Lisa 3 ja Exceli fail ekspertidele saatmiseks Lisa 9). Haavatavuse koondhinnang kujuneb kõige suurema haavatavusega elemendi alusel. Kõige suurema elemendi alusel lõpphinnangu kujunemine tuleneb asjaolust, et haavatavuse elemendid ei ole omavahel asendatavad. Näiteks eeldame, et tabelis toodud näites (vt Tabel 15) oleks kõik vajalik peale personali (internetikelmuste menetlejate) olemas, kuid menetlejate osas oleksid suure puudujäägid. Seega on olukord, kus ei ole inimesi, kes juhtumeid menetleksid, ehkki on olemas vastavad töövahendid, ei ole õiguslikke takistusi ja kava on olemas. Kokkuvõttes internetikelmuste juhtumite menetlemine ikkagi venib, hoolimata sellest, et ülejäänud ressursid on kaetud. Sellisel juhul peegeldab tegelikkust kõige paremini hinnang, et puudujäägid on suured. Alternatiiviks oleks kasutada haavatavuse elementide keskmist (sellisel juhul oleks haavatavuse koondhinnang „väikesed puudujäägid“), kuid see ei annaks tegelikku olukorda (menetlusprotsessi aeglustumist) kirjeldavat hinnangut.

Ohu mõju ja ohust tuleneva haavatavuse hindamine – täiendavate ressurssidega arvestamine ja ajahorisont

Ohu mõju hindamine peab toimuma eeldusel, et PPA jätkab oma igapäevast tegevust ja ei tee midagi täiendavat selleks, et seda mõju vähendada või ohu realiseerumist ära hoida. PPA töö ümber korraldamist ja täiendavate ressursside kaasamist tuleb arvestada alles haavatavuse hindamise ajal. Toome siinkohal ühe illustreeriva fiktiivse näite. Sarnases vormis näite võiks tuua ka ekspertidele enne ohu mõju hindamist, et tekiks täpsem arusaam, kuidas ressursside kaasamist mõju ja haavatavuse hindamisel arvesse võtta.

Oht: 5000 Vene Föderatsiooni kodanikku otsustab jõuda Eestisse ujudes üle Peipsi järve.

Mõju hinnang: Arvestame, et piirivalvurid paiknevad on tavapärasel positsioonidel. See tähendab, et kuigi mõned kodanikud saavad järvel patrullivad piirivalvurid kätte, siis ei jõuta kõigi nende teekonda tõkestada ja suur hulk neist jõuab ka riigipiirist üle. Seega on mõju piiri pidamisele (eesmärgile 1.1) väga suur. Oletame, et ohu realiseerumise tõenäosuse hinnang on „võrdsed võimalused“ ehk keskmine ning sellest tulenevalt on ohu haavatavuse eelne riskihinnang suur.

Haavatavuse hinnang: Oletame, et PPAI on olemas sellise olukorra lahendamiseks toimiv hädaolukorra lahendamise plaan, mis näeb ette, et mujal riigipiiril patrullivad üksused saadetakse Peipsi järvele. Eeldame, et selliselt toimimiseks ei ole ühtegi õiguslikku takistust. Puudusi ei ole ka inimressuris ehk mujal patrullivatest üksustest ümber suunatud piirivalvurite arv ja väljaõpe on piisav, et nad suudaksid tõkestada VFi kodanike katseid üle piiri jõuda. Lisaks on ostetud piisavas koguses veesõidukeid, millega piirile tõkestama minna ja muud vajalikku varustust. Selle tulemusel on võimalik riiki sisenemise katsed tõkestada ja VFi kodanikud üle piiri ei jõua. Kokkuvõttes hinnatakse haavatavust hinnanguga „puudujääke ei ole“ ja haavatavuse järgne ohu riskihinnang kujuneb väikseks.

Nii ohu mõju kui haavatavuse hindamisel tuleb mõelda sellele, kas täna olemas olevad ressursid on saadaval ka **viie aasta pärast**. Ohu mõju hindamine peab toimuma eeldusel, et PPA jätkab oma igapäevast tegevust. See tähendab, et üldjoontes arvestame ohu mõju hindamisel hetkel olemasolevate ressurssidega. Antud näite puhul tähendab see seda, et arvestame praeguse tavapärase piirivalve koosseisuga. Paljudel juhtudel on hetkel olemasolevad ressursid parim hinnang ka tuleviku igapäevase koosseisu arvestamisel. Samas võib erandlikel juhtudel olla kindlalt teada, et ressursid vähenevad, nt töötajate pensioneerumise tõttu. Sellisel juhul tuleks sellise ressursi vähenemisega ohu mõju ja tõenäosuse hindamisel arvestada.

Teine olukord on, kui täna inimressursse, tehnikat ega õiguslikke vahendeid veel olemas ei ole, kuid on plaan, kuidas ressursid aastate jooksul kujunevad. Sellisel juhul saab küll hinnata plaani olemasolu väikese haavatavusega, kuid ülejäänud haavatavuse komponendid tuleb siiski hinnata suurte puudjääkidega kuna ei saa täielikult kindel olla, kas ressursid järgnevate aastate jooksul tekivad.

Tabel 15. Haavatavuse hindamine ohtude lõikes

Ohu kirjeldus	Kava ohuga toime tulekuks	Õiguslikud vahendid	Väljaõpetatud personal	Tehnika/varustus	Koondhinnang (suurima haavatavusega element)	Selgitus
<p>Internetikaubanduse kasv suurendab võimalusi kelmuste toimepanekuks.</p> <p>Erinevate interneti ostukeskkondade hulk järjest kasvab, kaubeldakse ka sotsiaalmeediakeskkondade vahendusel ja inimesed on järjest enam harjunud veebi teel ostlema. Suure tööke internetikaubandusele andis ka Covid-19 pandeemia ja sellega seotud vajadus inimkontaktide vähendamiseks. Internetikaubanduse mahu suurenemine suurendab ka kelmuste arvu, nt pakutud kaupa, mille eest on juba tasutud, ei toimetata kohale.</p>	Mõningased puudujäägid	Puudujääke ei ole	Suured puudujäägid	Mõningased puudujäägid	Suured puudujäägid	Kava kasvuga tegelemiseks otseselt dokumendi näol puudub, aga on olemas sisuline arusaam sellest, mida PPA peaks tegema. Õiguslikke puudujääke ohuga toime tulemiseks ei ole. Hetkel on olemas teatud hulk töötajaid, kes selliseid juhtumeid menetlevad, kuid antud liiki kuritegevuse kasv toob kaasa ka personalivajaduse kasvu. Tehnika osas oleks tarvis eritarkvara, mis suudaks veebikeskkondi paremini monitoorida (OSINT), nt vestluse ajalugu tuvastada. Eriti oluline on viimane punkt sotsiaalmeediakeskkondade vahendusel läbi viidud tehingute puhul (nt Facebookis asjade müümine).

Kõrge riskiga ohtude välja valimine

Kui ohud on avaldumise tõenäosuse, mõju ja haavatavuse hinnangu saanud, siis tuleb nende kombinatsioonist tuletada riskitase. Selleks kasutatakse alljärgnevat tabelleid (vt Tabel 16 ja Tabel 17). Soovitame kasutada rohkemate astmetega riski hinnangut kui kolm (madal, keskmine, kõrge). Näiteks võiks kasutada 5-astmelist jaotus:

- Väga väike
- Väike
- Keskmine
- Suur
- Väga suur

Suurem astmete arv on oluline, sest see võimaldab seostada riskitasemed praktilisemate olukorra ja edasise tegevuste vajaduse kirjeldusega (kas tuleb käivitada täiendavad monitooringusüsteemid, kas kusagilt tuleb ümber suunata ressursse jne). Lisaks sellele tekib väikese astmete arvuga ka muid probleeme – paljud riskid jäävad viiki⁸, mis muudab klassifikatsiooni vähem kasulikuks, kui see võiks olla⁹.

Astmete kirjeldused peaksid olema PPA tegevuste spetsiifilised ning need tuleb PPA siseselt kokku leppida. Universaalselt lahendust, kuidas riskitasemeid defineerida, ei ole, need peaks olema probleemispetsiifilised.

---

⁸ Vt Ni *et al.* 2010, lk 1273.

⁹ Tavalise riskimaatriksi kasutamisel on ka teisi probleeme, mis on seotud sündmuste tõenäosuste (ja ka mõjude) hindamise ebatäpsusega - kategoorilised hinnangud lühemal või pikemal Likerti skaalal on olemuslikult ebatäpsed (vt Markowski *et al.* (2008), lk 155). Keskmise ja suure või suure ja väga suure riski realiseerumise tõenäosuste vahe võib (teoreetiliselt) olla väga väike, kuid tulenevalt kategoorilisest hindamisloogikast on erinevus riskitasemes suur. Selle probleeme leevendamiseks on pakutud erinevaid lahendusi (nt hägusad riskimaatriksid Markowski *et al.* (2008)), kuid meie hinnangul muudaks see riskide hindamise protsessi tehniliselt keerulisemaks, adresseerimata olulist seda, et peamine ebamäärasus tuleb enamasti siiski lähteandmetest ning seetõttu kategoorilisi hinnanguid kasutataksegi, et täpseks arvuliseks hinnanguks ei ole piisavalt infot.

Tabel 16. Riskitase enne haavatavuse hinnangut

		MÕJU EESMÄRGI TÄITMISELE				
		Väga väike	Väike	Keskmine	Suur	Väga suur
REALISEERUMISE TÕENÄOSUS	Väga suur	Keskmine	Keskmine	Suur	Väga suur	Väga suur
	Suur	Väike	Keskmine	Keskmine	Suur	Väga suur
	Keskmine	Väike	Väike	Keskmine	Keskmine	Suur
	Väike	Väga väike	Väike	Väike	Keskmine	Keskmine
	Väga väike	Väga väike	Väga väike	Väike	Väike	Keskmine

Seejärel tuleb riskihinnanguid kombineerida haavatavuse hinnangutega – kui PPAI on olemas ressursid, oskused ja õiguslikud vahendid ohu maandamiseks, siis võib haavatavust mitteametav kõrge riski hinnanguga oht osutada madala riskiga ohuks (vt Tabel 17). Maatriks võimaldab pärast haavatavuse hindamist liikuda madala riski kategooriasse kuid mitte kõrgemasse. Põhjus peitub selles, et haavatavuse eelne riskihinnang kujuneb ohu realiseerumise tõenäosuse ja ohu mõju hinnangu koosmõjus. Ohu mõju hinnatakse aga eeldusel, et PPA on oma tavapärases igapäevases koosseisus ja mingeid täiendavaid ressursse ei kaasa (vt ka näidet lk 31). Haavatavuse hindamisel võetakse arvesse täiendavaid ressursse ja nende kaasamist. Seega olukorras, kui hinnatakse, et tavapäraste ressurssidega on mõju keskmine ja kombinatsioonis ohu realiseerumise tõenäosusega on ka riskitase keskmine, siis isegi juhul kui täiendavaid ressursse ei kaasata (st hinnatakse, et haavatavuse poole pealt on suured puudujäägid), siis ei kao ära tavapärased tegevused ja ressursid, mille tulemusena ohu mõju hinnang ja riskihinnang enne haavatavust keskmise riski kategooriasse lahterdus. Seetõttu ei peaks olema ohul ka võimalik madalamast kategooriast kõrgemasse riskikategooriasse liikuda.

Tabel 17. Riskitase pärast haavatavuse hinnangut

		RISK ENNE HAAVUTAVUSEGA ARVESTAMIST				
		Väga väike	Väike	Keskmine	Suur	Väga suur
HAAVATAVUS	Väga suur	Väga väike	Väike	Keskmine	Suur	Väga suur
	Suur	Väga väike	Väike	Keskmine	Suur	Väga suur
	Keskmine	Väga väike	Väike	Keskmine	Keskmine	Suur
	Väike	Väga väike	Väike	Väike	Keskmine	Keskmine
	Väga väike	Väga väike	Väga väike	Väike	Väike	Keskmine

Viimaks tuleb ohud riskide alusel järjestada. Ühe ohu kohta võib selleks etapiks olla kogunenud mitmeid riskihinnanguid nii haavatavuse eelsest kui järgsest riskihindamisest kui erinevate alameesmärkidega seotud riskihinnanguid ehk ohtude kohta on tekkinud järgnev tabel (vt Tabel 18 ja Exceli fail toorikuna kasutamiseks Lisa 10). Selles etapis tasub ohtude juurde uuesti lisada allikad, mis ohtude hindamise ajaks eemaldati. Juhul kui ohu kirjeldus pärineb PPA välise või sisese eksperdi kirjeldusest ja konkreetset kirjalikku allikat viidata ei ole võimalik, siis tuleb anonüümsuse huvides märkida üldine märg „PPA väline ekspert“ või „PPA sisene ekspert“.

Tabel 18. Ohtude hinnanguid kokkuvõttev tabel

Ohu kirjeldus	Allikas	Tõenäosuse ja mõju hinnangu põhjendus	Avaldumise tõenäosus	Mõjutab eesmärki 1.1	... Mõjutab eesmärki 4.2	Haavatavuse eelne riskihinnang, eesmärk 1.1	... Haavatavuse eelne riskihinnang, eesmärk 4.2	Haavatavuse põhjendus	Haavatavus, eesmärk 1.1	... Haavatavus, eesmärk 4.2	Riskihinnang, eesmärk 1.1	... Riskihinnang, eesmärk 4.2
Oht 1	<i>Kirjaliku allika viide/PPA sisene ekspert/PPA väline ekspert</i>	<i>Põhjendus</i>	<i>Kindel või peaaegu kindel</i>	<i>Olulisel määral</i>	<i>Mõningal määral</i>	Väga suur	Suur	<i>Põhjendus</i>	<i>Väikesed puudujäägid; K: väikesed puudujäägid; Õ: puudujääke ei ole; V: väikesed puudujäägid; T: väikesed puudujäägid</i>	<i>Suured puudujäägid; K: suured puudujäägid; Õ: mõningased puudujäägid; V: suured puudujäägid; T: suured puudujäägid</i>	<i>Keskmine</i>	<i>Suur</i>
Oht 2	...											

Juhul kui haavatavuse hindamise etappi kaasati vaid suure ja väga suure haavatavuse eelse riskiga ohud, tuleb esmalt järjestada ohud, mille puhul haavatavust hinnati. Kuna ohu riskitase on hinnatud eraldi iga alameesmärgi kontekstis, võiks järjestamisel arvestada vaid kõige kõrgemat riskitaset iga ohu kohta (nt kui oht on alameesmärgi 1.1 kontekstis pärast haavatavuse hindamist keskmise riskiga ja alameesmärgi 4.2 kontekstis suure riskiga, siis järjestatakse oht suure riskiga ohtude hulka, vt näidet Tabel 18). Sellisel juhul on iga oht kajastatud raportis vaid ühe korra.

Kokkuvõttes oleks järjestus selline:

1. Ohud, mille haavatavust on vähemalt ühe alameesmärgi kontekstis hinnatud ja mis omakorda jagunevad ohtudeks, mille haavatavuse järgne riskihinnang on:
  - a. ... väga suur
  - b. ... suur ja mis ei kuulu eelneva alapunkti alla
  - c. ... keskmine ja mis ei kuulu eelnevate alapunktide alla
  - d. ... väike ja mis ei kuulu eelnevate alapunktide alla
  - e. ... väga väike ja mis ei kuulu eelnevate alapunktide alla
2. Ohud, mille haavatavust ei ole ühegi alameesmärgi kontekstis hinnatud ja mis omakorda jagunevad ohtudeks, mille haavatavuse eelne riskihinnang on :
  - a. ... väga suur ja mis ei kuulu eelnevate alapunktide alla
  - b. ... suur ja mis ei kuulu eelnevate alapunktide alla
  - c. ... keskmine ja mis ei kuulu eelnevate alapunktide alla
  - d. ... väike ja mis ei kuulu eelnevate alapunktide alla
  - e. ... väga väike ja mis ei kuulu eelneva alapunkti alla

Vajadusel on võimalik kasutada ka teisi järjestusi, nt järjestada ohud iga alameesmärgi all eraldi vastavalt selle alameesmärgi riskihinnangule (sellisel juhul võib üks oht olla kajastatud raportis rohkem kui üks kord).

Kui ohud on vastavalt riskitasemetele järjestatud, saab analüüsi tulemusi esitada kas ülevaatliku tabelina või raportina. Tabeli kuju (st tulemused Exceli failina Tabel 18 kujul) võimaldab mugavalt filtreerida välja ohte kindlate alameesmärkide ja hinnangute lõikes (nt kõik ohud, mis eesmärgi 1.1 lõikes hinnati suure riskitasemega). Tasub tähele panna, et kuigi ohud on järjestatud kõigi alameesmärkide riskihinnangute seast kõige suurema alusel (vastavalt eelnevalt toodud järjestusele), jäävad tabelisse alles ka riskitasemed teiste alameesmärkide järgi (vt Tabel 18), mis võimaldab alameesmärkide alusel filtreerida.

Lõppraportis tuleks samuti ära tuua iga ohu kirjeldus, allikas, hinnangud avaldumise tõenäosusele, mõjule erinevate eesmärkide lõikes, haavatavus ning põhjendused. Lisaks tuleks märkida riskihinnangud enne haavatavuse hindamist ja lõplikud riskihinnangud. Üks näide sellisel moel koostatud ohu kirjeldusest on toodud alljärgnevas tabelis (vt Tabel 19). Raport võiks olla vormistatud nii, et iga ohu kohta on üks tabel ja tabelid on järjestatud vastavalt eelnevalt kirjeldatud riskitasemete järjestusele.

Tabel 19. Näide kaardistatud ja hinnatud ohust lõppraportis

Ohu kirjeldus	Sotsiaalmeedia kasutamise kasv suurendab võimalusi panna toime pettusi.
	Sotsiaalmeediakanaleid kasutab järjest rohkem inimesi, kes veedavad seal varasemast rohkem aega. Kuna erinevaid kanaleid on palju, siis on ka infomüra suur ning inimestel on raskem eristada valeinfot tõesest teabest. Potentsiaalseid ohvreid on arvuliselt rohkem ja nende hulka jõuavad ka väiksemate digioskustega inimesed. Seetõttu on lihtsam toime panna erinevaid pettusi, mis põhinevad

	valeinfo levitamisel, nt annetuste kogumine sotsiaalmeediaplatvormide kaudu, tasu eest vahendusteenuste pakkumine, investeerimispettused.			
Allikas	College of Policing (2020), Polis förbundet (2022)			
Tõenäosuse ja mõju hinnangu põhjendus	<p>Valeinfo põhinevate pettuste esinemist võib märgata juba praegu. Arvestades sotsiaalmeediakanalite kasutamise aktiivsuse tõusu võib ka 3-5 aasta perspektiivis näha ette pettuste arvu kasvu. Seetõttu on pettuste sagenemise tõenäosus väga suur.</p> <p>Pettuste arvu kasv mõjutab ka inimeste üldist turvatunnet. Pettuseid kajastatakse ka ajakirjanduses, mis võimendab nende juhtumite mõju turvatundele. Samas eeldatavalt ei kasva pettuste arv nii olulisel määral, et turvatunne oluliselt kannataks. Lisaks on pettused vaid üks süüteo liik, mis moodustab inimeste turvatundest vaid ühe osa. Seega on mõju turvatundele pigem keskmine (eesmärk 4.1).</p> <p>Pettuste arvu kasv mõjutab ka süüteo lahendamise menetlemise tõhusust. Kuigi ei ole ette näha pettuste suuremahulist kasvu, siis erinevaid valeinfo põhinevaid pettusi on keerukas lahendada, kuna pettuste toimepanijad asuvad tihti välisriikides. Seetõttu on mõju menetluste tõhususele keskmine (eesmärk 3.1).</p>			
Avaldumise tõenäosus	Kindel või peaaegu kindel			
Mõjutab eesmärki 3.1	Mõningal määral			
Mõjutab eesmärki 4.1	Mõningal määral			
Riskihinnang enne haavatavust, eesmärk 3.1	Suur			
Riskihinnang enne haavatavust, eesmärk 4.1	Suur			
Haavatavuse põhjendus	<p>Kava ohuga toime tulemiseks ei ole, kava ja ka võimekus tuleks luua. Kavana või näha teavituskampaaniate läbiviimise kava, mis on suunatud pettuste ohvriks langenutele. Selleks tuleks profileerida praegused kannatanud ja nende taustast tulenevalt töötada välja sõnumid ja lähenemiskanaliid. Õiguslik raam, mille alusel menetleda, on suures osas olemas, kuid on puudujääke kinnistesse sotsiaalmeediagrupidesse sisenemise õiguste osas. Puudujääke on ka personali osas, kuna sotsiaalmeedia grupe on palju ja nende läbitöötamine nõuab suurt inimressurssi. Arvestades kasvavat trendi, peaks olema rohkem veebitaustaga inimesi seniste veebikonstaablite ja menetlejate kõrval. Lisaks vajavad inimesed väljaõpet, mis eeldab koolituseelarve planeerimist. Seadmetest on olemas arvutid ja telefonid, aga eritarkvara, mis suudaks veebikeskkondi paremini monitoorida, ei ole. Eritarkvarad on kallid ja nende jaoks on vaja ressursi planeerida. Nt on tarkvarasid, millega saab kokku koguda jututubades leviva info ise seal kohal olemata.</p>			
Haavatavus, eesmärk 3.1	Suured puudujäägid			
	K: suured puudujäägid	Õ: mõningased puudujäägid	V: suured puudujäägid	T: suured puudujäägid
	Mõningased puudujäägid			

Haavatavus, eesmärk 4.1	K: väikesed puudujäägid	Õ: mõningased puudujäägid	V: mõningased puudujäägid	T: mõningased puudujäägid
Riskihinnang, eesmärk 3.1	Suur			
Riskihinnang, eesmärk 4.1	Keskmine			

3. Väliskeskonna analüüsi tulemuste uuendamine

Eelnevalt kirjeldatud protseduur sobib väliskeskonna analüüsi esmakordse läbiviimise korral. Väliskeskond ei pruugi aastaga märkimisväärselt muutuda, kuid mõned uued trendid või määramatused võivad siiski ilmuda või saada selgemaks. Seetõttu tuleks väliskeskonna analüüsi igal aastal uuendada. Juhul kui ei toimu märkimisväärsed muudatusi organisatsiooni strateegias (PPA eesmärgid jäävad samaks), siis on protseduuri kiirendamiseks võimalik viia uuendamine läbi ka lihtsustatud korras, võttes arvesse eelmiste aastate analüüside tulemusi. Lihtsustatud analüüsi läbi viimine on kirjeldatud järgnevalt.

3.1. Trendide ja määramatuste kaardistuse uuendamine

Esmalt vaatab analüüsi läbiviija läbi eelnevatel aastatel kasutatud kirjanduse nimekirja ja otsustab, milliseid allikaid tuleb uuendada. Täpsemalt tuleb üle vaadata kirjanduse allikad vastavalt alapeatükis „Kirjanduse põhine trendide ja määramatuste kaardistamine“ toodud allikate liikidele (vt täpsemalt Tabel 2).

Kuna kirjanduse seas on mitmete organisatsioonide raporteid, mida iga aasta uuendatakse (nt KAPO ja Välisluureameti aastaraportid, erinevate rahvusvaheliste organisatsioonide siseturvalisust kaardistavad raportid, aga ka Eesti Panga perioodilised majandusülevaated), siis tuleks need allikad iga-aastaselt vastavate organisatsioonide kodulehtedel läbi vaadata. Naaberriikide sisejulgeolekuvaldkonna trendikaardistusi/väliskeskonna analüüse ei lisandu aasta jooksul suure tõenäosusega kuigi palju, kuid naaberriikide sisejulgeolekuasutuste kodulehtedel olevate publikatsioonide nimekirjad tuleb selles valguses ikkagi läbi töötada. Lisaks tasub lisada eelneval aastal toimunud suurimad arengud, viidates vajadusel ka ajakirjanduses ilmunud materjalidele.

Kirjanduse põhise uuendamise eesmärk on panna kirja need uued lisandunud trendid/määramatused ja nendest tulenevad ohud, mida eelnevatel aastatel ei kirjeldatud. Seetõttu tasub materjalide läbi töötamisel panna suuremat rõhku uuematele arengutele ja varasemalt juba kirjeldatud trende/määramatusi ja ohte enam nii põhjalikult läbi töötama ei pea.

Lisaks kirjanduse põhisele uuendamisele tuleb ka uuendada kaardistust PPA väliste ekspertide sisendiga. Selleks tuleb saata PPA välistele ekspertidele järelepärimine ülalpool kirjeldatud protseduuri järgides (vt alapeatükk „PPA väliste ekspertide sisendi põhine kaardistus“). Lisamaterjalina tuleb neile saata eelmise aasta analüüsi lõpptulemusena tekkinud ohtude nimekiri ja paluda neil pakkuda välja vaid trende/määramatusi ja ohte, mida nimekirjas juba ei ole.

Analüüsi läbiviija vaatab kirjanduse põhised ja ekspertidelt saadud ohud üle ja lisab need eelmisest aastast pärit ohtude nimekirjale. Tekkinud nimekiri saadetakse PPA sisestele ekspertidele valideerimiseks vastavalt alapeatükis „PPA siseste ekspertide sisendi põhine trendide ja määramatuste kaardistus“ kirjeldatud protseduurile. Valideerimise käigus on PPA sisestel ekspertidel võimalik vaidlustada nii eelmise aasta kaardistusest pärit trende ja nendest tulenevaid ohte, mis enam asjakohased ei ole, kui ka uue kirjanduse analüüsi ning PPA väliste ekspertide sisendi põhjal lisandunud trende ja ohte. Lisaks saavad PPA sisesed eksperdid lisada kaardistusele uusi ohte, millel võiks olla oluline mõju PPA eesmärkidele.

3.2. Trendide ja määramatuste hinnangute uuendamine

Trendidest ja määramatustest tulenevate ohtude hindamine toimub laias laastus sarnaselt peatükis 2.3. Trendide ja määramatuste hindamine“) kirjeldatud protseduurile. Siiski võib eeldada olulist ajavõitu, kuna juhul kui tegemist on eelmisest aastast pärit ohuga, saadetakse ekspertidele ette nii ohu kirjeldus, kui eelmisest aastast pärit hinnangud avaldumise tõenäosusele, mõjule erinevate eesmärkide lõikes, haavatavusele ning vastavad põhjendused ja riskihinnangud. See tähendab, et

eelhindamise etapis peab ekspert eelmisest aastast pärit ohtude kirjeldused, hinnangud ja põhjendused läbi vaatama ning kaaluma kas ta on nendega nõus. Juhul kui ekspert näeb vajadust hinnangute muutmiseks, siis teeb ta vastavad muudatused koos põhjendustega. See protsess on oluliselt kiirem kui algusest peale hinnangute ja hinnangute põhjenduste välja mõtlemine.

Ohud, mida eelnevatel aastatel hinnatud ei ole, tuleb samuti hinnata. Uued ohud saadetakse ekspertidele eelhindamiseks koos eelmisest aastast pärit ohtudega. Uute ohtude hindamine toimub peatükis 2.3. Trendide ja määramatuste hindaminekirjeldatu alusel.

Pärast ohtude eelhinnangute kokku kogumist toimub ohtude hindamisseminar. Eelmisest aastast pärit ja uusi ohte hinnatakse koos ühes seminaris. Võib eeldada, et seminaris jõutakse eelmisest aastast pärit ohtude korral üldjoontes kiiresti ühtse hinnanguni, kuna erinevad hinnangud ja põhjendused on juba eelnevalt põhjalikult läbi mõeldud ja arutatud. Uute ohtude lõplike hinnanguteni jõudmine võib nõuda rohkem aega ja põhjalikumat arutelu. Siiski võib eeldada, et eelmisest aastast pärit ohtude arutelu kiirenemine annab ka üldise ajavõidu.

Pärast hindamisseminari koondatakse ohud raportisse, kus nad järjestatakse vastavalt ülalpool kirjeldatud protseduurile (vt alapeatükk „Kõrge riskiga ohtude välja valimine“).

4. Väliskeskonna analüüsi tulemuste kasutamine

Väliskeskonna analüüs võimaldab PPA saada ülevaate sellest, millised PPA välised tegurid ohustavad organisatsiooni strateegiliste eesmärkide saavutamist. Analüüsi tulemused ei taga PPA valmisolekut väliskeskonna ohtudest tulenevate riskide maandamiseks, kuid need aitavad võimalikud ohud radarile tõsta.

Kõrge riskitasemega ohtudest tulenevate riskide maandamiseks tuleb välja töötada tegevusplaanid ning vastavalt nendele ehitada üles võimekus ohtudega toimetulekuks. See protsess ei ole käesoleva metoodika osa: tegevuskavade koostamisel ning võimekuste planeerimisel tuleb lähtuda PPAs kasutusel olevatest praktikatest.

Lõpetuseks soovime tähelepanu juhtida sellele, et valmisolek erinevateks ohtudeks on ajas muutuv ja seega on oluline PPA arenguvajadused väliskeskonna analüüsi kontekstis regulaarselt üle vaadata.

LISAD

Lisa 1. Infokiri PPA välistele ekspertidele

Lugupeetud ekspert!

Politsei- ja Piirivalveamet koostab väliskeskkonna analüüsi, mis annab ülevaate väliskeskkonna muutustest ja nende mõjust PPA tegevuskeskkonnale. PPA on püstitanud endale järgmised strateegilised eesmärgid:

- Piir peab
- PPA poolt inimestele antav abi on kiire ja tark
- Õigus on jalule seatud
- Inimene tunneb ennast turvaliselt

Analüüs peab välja tooma PPA väliskeskkonna trendidest põhjustatud ohud PPA strateegiliste eesmärkide täitmisele.

Sellel aastal oleme otsustanud kaasata väliskeskkonna analüüsi PPA välistel ekspertidel – laiem ekspertide ring võimaldab tuvastada selliseid trende ja ohte, mis PPA sisesele infole tuginedes võivad kahe silma vahele jääda.

Käesolevas infokorjes otsime trende või määramatusi, mille avaldumine on lähima 3–5 aasta jooksul Eesti ühiskonnas või meid ümbritsevas rahvusvahelises keskkonnas tõenäoline ning millel võib olla märkimisväärne mõju Eesti PPA strateegiliste eesmärkide saavutamisele.

Täpsemalt palume teil:

- nimetada trend või määramatus, mis võib ohustada PPA eesmärke ning kirjeldada seda lühidalt,
- tuua välja, kuidas trendi või määramatuse ilmnemine PPA eesmärke ohustab. Kui teile tundub, et üks trend võib PPA eesmärkide täitmist ohustada mitmel erineval moel, siis palume teil need ohud eraldi välja tuua,
- anda ligikaudne hinnang sellele, kui tõenäoliselt selline trend või määramatus avaldub ning kui suurt ohtu võib see avaldumise korral PPA eesmärkide täitmisele kujutada.

Infokorjes osalemiseks palume teil vajutada alljärgnevale lingile:
<https://konsultatsioon4.centar.ee/index.php/425552?lang=et>

Küsitluskeskkond võimaldab ühe korruga sisestada info ühe trendi/määramatuse kohta. Järgmise lisamiseks palume teil pärast ankeedi lõpuni täitmist vajutada uuesti sellele samale lingile.

Lugupidamisega

Lisa 2. Infokiri PPA sisestele ekspertidele

Lugupeetud ekspert!

Politsei- ja Piirivalveamet koostab väliskeskonna analüüsi, mis annab ülevaate väliskeskonna muutustest ja nende mõjust PPA tegevuskeskkonnale. PPA on püstitanud endale järgmised strateegilised eesmärgid:

- Piir peab
- PPA poolt inimestele antav abi on kiire ja tark
- Õigus on jalule seatud
- Inimene tunneb ennast turvaliselt

Analüüs peab välja tooma PPA väliskeskonna trendidest põhjustatud ohud PPA strateegiliste eesmärkide täitmisele.

Oleme PPA väliste ekspertide ja kirjanduse põhjal kaardistanud trendid ja määramused, mille avaldumine on lähima 3–5 aasta jooksul Eesti ühiskonnas või meid ümbritsevas rahvusvahelises keskkonnas tõenäoline ning millel võib olla märkimisväärne mõju Eesti PPA strateegiliste eesmärkide saavutamisele.

Teie panus on vajalik juba kaardistatud trendide ja ohtude valideerimiseks. Lisaks saate lisada trende, mis on Teie hinnangul olulised ja mida olemasolev kaardistus ei kajasta.

Täpsemalt palume Teil:

- valideerida, kas iga trendi/määramatuse kohta toodud ohud on asjakohased,
- valideerida, et iga oht on seotud õige eesmärgiga,
- juhul kui antud trendiga/määramatusega kaasneb veel ohte, siis kirjeldada neid,
- juhul kui Teile tundub, et mõni toodud trend/määramatus PPA eesmärke ei mõjuta või mõjutab väga vähesel määral, siis see ära märkida,
- juhul kui leiate, et mõni oluline PPA tegevust mõjutav trend või määramatus on puudu, siis need lisada ja neid kirjeldada (sh kirjeldada nendega seotud ohte).

Selleks lähtuge kaasas oleva tabeli täitmisel järgmistest juhistest:

- **Tulp F: Kas kirjeldatud oht on asjakohane?** – Vastake JAH/EI. Kas arvestades kirjeldatud trendi/määramatust võib näha potentsiaalse ohuna PPA eesmärkidele lahtris E (*Oht*) ära toodut.
- **Tulp G: Kas oht on seotud õige PPA eesmärgiga?** – Vastake JAH/EI. Juhul kui vastate EI, siis palun tooge ära õiged eesmärgi numbrid (PPA eesmärke vt palun Exceli faili lehelt „PPA eesmärgid“).
- **Tulp H: Kas trendiga/määramatusega on seotud veel mõni oht, mida ei ole välja toodud?** – JAH/EI. Juhul kui JAH, siis palun täiendage, kirjeldades ohtu tulpa I.
- **Tulp I: Sisesta täiendav oht** – juhul kui vastasite eelnevalt JAH, siis kirjeldage siin täiendav oht.
- **Tulp J: Trend/määramatus ei mõjuta PPA eesmärke olulisel määral** - juhul kui teile tundub, et trend/määramatus PPA eesmärke ei mõjuta või mõjutab väga vähesel määral, siis palun märkige siia tulpa „X“. Juhul kui märkisite „X“, siis palun põhjendage oma arvamust.
- Juhul kui leiate, et **mõni oluline PPA tegevust mõjutav trend või määramatus on puudu**, siis palun täiendage tabelit lisades sinna ridu.

Palume Teie sisendit **hiljemalt** _____.

Lugupidamisega

_____

Lisa 3. Infokiri haavatavuste hindajatele

Lugupeetud ekspert!

Saite kutse osaleda 27.06 toimuval PPA haavatavuse hindamise kohtumisel väliskeskonna ohtude suhtes (1. Piir peab) (vt alt).

Saadan ohud ja nende kirjeldused tutvumiseks ning haavatavuste **eelhindamiseks** (vt lisatud Exceli fail "Haavatavuse hindamine_(1. Piir peab).xlsx").

Oleme PPA siseste ja väliste ekspertide ning kirjanduse põhjal kaardistanud trendid ja määramatud, mille avaldumine on lähima 3–5 aasta jooksul Eesti ühiskonnas või meid ümbritsevas rahvusvahelises keskkonnas tõenäoline ning millel võib olla märkimisväärne mõju Eesti PPA strateegiliste eesmärkide saavutamisele. PPA siseste ekspertide sisendi põhjal on hinnatud ohu realiseerumise tõenäosus ja ohu mõju PPA eesmärkidele.

Väliskeskonna ohtude hindamise protsessi viimase etapina tuleb hinnata PPA haavatavust kõrgemasse riski kategooriasse liigitunud ohtude suhtes.

Haavatavus näitab, kui võrd valmis on PPA ohu realiseerumise korral sellega toime tulema nii, et sellel ei ole mõju PPA eesmärkide täitmisele.

Täpsemalt palume Teil hinnata haavatavust neljast eri aspektist:

- Plaani olemasolu – olemas on teadmine sellest, mida ja kes peab tegema, et ohuga toime tulla.
- Õiguslike vahendite olemasolu – puuduvad õiguslikud takistused ohuga toimetulemiseks.
- Väljaõpetatud personali olemasolu – PPA käsutuses on piisavalt ohuga toimetulemiseks välja õpetatud personali.
- Tehnika/varustuse olemasolu – olemas on varustus/tehnilised seadmed, mis on vajalikud selleks, et ohuga toime tulla.

Selleks lähtuge kaasas oleva tabeli täitmisel järgmistest juhistest:

- Haavatavuste hindamisel **keskendutakse ohtudele**, mis ohtude realiseerumise tõenäosuse ja ohu mõju hindamisel jõudsid **kõrge või väga kõrge riski kategooriasse**. Tabelis (lehel „Haavatavuse hindamine“) on toodud vaid nendesse kategooriatesse kuuluvad ohud, seega täitke palun tabeli kõik read.
- Ohtude realiseerumise **tõenäosuse ja mõjude hinnangud** ning nende koosmõjul moodustuv **haavatavuse hindamise eelne riski hinnang** on tabelis ära toodud. Mõnel juhul on tõenäosuse hinnang kõrgem kui konkreetse alamteema seminari tulemusel saadud hinnang. Seda seetõttu, et ohu realiseerumise tõenäosuse koondhinnangus on lähtutud maksimumi printsiibist – kui alamteemade aruteludes jõuti erinevate tulemusteni, siis on ohu realiseerumise tõenäosus saanud kõrgeima hinnangu. Sellisel juhul ollakse **ohuks ette valmistades võimalikult ettevaatlikud** ehk **iga oht satub võimalikult kõrge riski kategooriasse**.
- Selguse huvides on ühtlustatud ka ohu kirjeldusi, mistõttu võivad need mõnevõrra erineda ohu realiseerumise tõenäosuse ja ohu mõju hindamisel kasutatud kirjeldustest.
- **Tulp G: Kava ohuga toimetulekuks** – Valige rippmenüüst üks viiest variandist. Kui hästi on ette valmistatud kava ohuga toimetulekuks (lahtris B ära toodud).
- **Tulp H: Õiguslikud vahendid** – Valige rippmenüüst üks viiest variandist. Kui hästi on eemaldatud õiguslikud takistused ohuga toimetulekuks (lahtris B ära toodud).

- **Tulp I: Väljaõpetatud personal** – Valige rippmenüüst üks viiest variandist. Kui hästi on ette valmistatud personal ohuga toimetulekuks (lahtris B ära toodud).
- **Tulp J: Tehnika/varustus** – Valige rippmenüüst üks viiest variandist. Kui suures ulatuses on olemas tehnika/varustus ohuga toimetulekuks (lahtris B ära toodud).
- **Tulp K: Selgitus** – Palun põhjendage, miks te sellise hinnangu andsite. Iga haavatavuse hinnanguga peab kaasas käima põhjendus, mis annab lugejale piisava selguse selle kohta, miks haavatavust sellisel moel hinnati.
- **Juhul kui sama oht on seotud veel mõne valdkonda kuuluva alameesmärgiga (nt nii eesmärgiga 3.1 kui 3.2), siis täitke järgmised tulbad (alates tulbast N) vastavalt tulba G-K juhiste.**
- Haavatavuse hindamise võib olla kasu sellest, kui mõtlete, kaua puudujääkide kõrvaldamine aega võtab (vt lehte „Abimaterjal“). Kui valmisolek ohuga toime tulekuks on täna olemas, siis on haavatavus väga väike, kui valmisoleku loomiseks kulub palju aega, siis väga suur. Seejuures on oluline silmas pidada ka ohu iseloomu – mõningate ohtude puhul ei pruugi pooleaastane valmisoleku loomisele kuluv aeg olla märk suurest haavatavusest, sest oht avaldub kasvava intensiivsusega ja pikema aja jooksul. Mõne ohu puhul võib aga ka paarinädalane valmisoleku loomiseks kuluv aeg olla märk suurest haavatavusest, sest kui see realiseerub, peab olema valmis tegutsema kohe. Seetõttu tuleks lehe „Abimaterjal“ teises tulbas toodud ajaperioode käsitleda näitena, millest võib hinnangute andmisel kõrvale kalduda. Sellisel juhul palume seda selgituste lahtris ka põhjendada.
- Juhul kui soovite tutvuda varasemate tõenäosuse ja ohu mõju hinnangute kokkuvõttega ohtude kohta, mis liigitusid madalamatesse riski kategooriatesse (ja mille haavatavust seetõttu ei hinnata), siis need on toodud eraldi lehel „Ohtude loend koondhinnangutega“.

Palume Teie sisendit **hiljemalt** _____.

Lugupidamisega

_____

Allikad

1. Bundesministerium für Inneres (2021). Sicher Österreich. Strategie 2025. Vision 2030. 56 p. [https://www.bmi.gv.at/107/files/BMI_Ressortstrategie_RZ_WEB_kleiner_V20211221.pdf]
2. College of Policing (2020). Policing in England and Wales. Future Operating Environment 2040. 82 p. [https://assets.college.police.uk/s3fs-public/2020-08/Future-Operating-Environment-2040_0.pdf]
3. Deloitte (2019). Policing 4.0. Deciding the future of policing in the UK. 48 p. [https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/uk/Documents/public-sector/deloitte-uk-future-of-policing.pdf]
4. Eesti Pank (2021). Rahapoliitika ja Majandus 4/2021. 26 lk. [https://haldus.eestipank.ee/sites/default/files/2021-12/RPM_4_2021_0.pdf]
5. Europol (2021). European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA) 2021. A corrupting influence: the infiltration and undermining of Europe's economy and society by organised crime. 105 p. [https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/socta2021_1.pdf]
6. Frontex (2013). Ühine integreeritud riskianalüüsi mudel. Kokkuvõtlik ülevaade. Viitenumber 17600 / 2013 et, 20 lk.
7. Frontex (2022). 2021 in brief. 34 p. [https://frontex.europa.eu/assets/Publications/General/In_brief_2021.pdf]
8. KAPO (2021). Kaitsepolitsei aastaraamat 2020–2021. 64 lk. [https://kapo.ee/sites/default/files/content_page_attachments/Aastaraamat-2020-2021.pdf]
9. KAPO (2022). Kaitsepolitsei amet. Ülesanded ja eesmärgid. [https://kapo.ee/et/content/ulesanded-ja-eesmargid/] 04.03.2022
10. Luige, M., Härson, T., Vilbiks, I., Kreek, K. (2019). Politsei- ja Piirivalveameti strateegia. #PPA2030, 36 lk. [https://www.politsei.ee/files/Asutus/strateegia/ppa-strateegia-2030.pdf?375de10132]
11. Markowski, A.S., Mannan, M.S. (2008). Fuzzy risk matrix. *Journal of Hazardous Materials*, Volume 159, Issue 1, pp. 152–157.
12. Ni, H., Chen, A., Chen, N. (2010). Some extensions on risk matrix approach. *Safety Science*, Volume 48, Issue 10, pp. 1269–1278.
13. PMI (2021). Megatrends 2021. 21 p. [https://www.pmi.org/-/media/pmi/documents/public/pdf/learning/thought-leadership/pmi-megatrends-2021.pdf]
14. Polis förbundet (2022). Framtidens Polis 2.0. 54 p. [https://www.polisforbundet.se/globalassets/publika-dokument/rapporter/framtidenspolis2.pdf]
15. PPA (2021). Millised väliskeskonna trendid mõjutavad PPA tegevuskeskkonda? Väliskeskonna mõjuanalüüs, 17 lk.
16. PwC (2016). Five Megatrends And Their Implications for Global Defense & Security. 27 p. [https://www.pwc.com/gx/en/government-public-services/assets/five-megatrends-implications.pdf]
17. Rahapesu Andmebüroo (2021). Rahapesu Andmebüroo strateegia 2022–2026. 1 lk. [https://fiu.ee/media/167/download]
18. RIA (2021). Riigi Infosüsteemi Ameti strateegia 2021–2025. 17 lk. [https://www.ria.ee/sites/default/files/content-editors/RIA/ria-strateegia-2021-2025.pdf]
19. Statistikaamet (2022). Statistika andmebaas. [https://andmed.stat.ee/et/stat]

20. Välisluureamet (2021). Eesti rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas 2021. 82 lk. [<https://www.valisluureamet.ee/doc/raport/2021-et.pdf>]
21. Välisluureamet (2022). Välisluureamet. Ülesanded. [<https://www.valisluureamet.ee/>] 05.03.2022